

Міністерство освіти та науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет документальних комунікацій, менеджменту, технологій та фізики
Кафедра економіки та управління бізнесом

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

«МОДЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за
спеціальністю 051 «Економіка», освітньо-професійною
програмою «Економічна кібернетика»

Моделювання фінансових процесів підприємств. Опорний конспект лекцій для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 051 «Економіка», освітньо-професійною програмою «Економічна кібернетика». \ Пляшко О.С. – Рівне: РДГУ, 2021, с.68

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри економіки та управління бізнесом

Протокол № 7 від 31 серпня 2021 р.

Відповідальний за випуск завідувач кафедри економіки та управління бізнесом професор, доктор економічних наук Дейнега І.О.

Рецензент:

Дейнега І.О., завідувач кафедри економіки та управління бізнесом професор, доктор економічних наук

© О.С. Пляшко, 2021
© РДГУ, 2021

Зміст

Тема 1. Основи фінансової діяльності підприємств

1. Поняття і сутність фінансових процесів підприємства. Фінансові потоки..... 4
2. Суть і функції фінансів підприємств..... 4
3. Грошові кошти та фінансові ресурси..... 6
4. Фінансова діяльність підприємств..... 7

Тема 2. Моделювання управління грошовими потоками

підприємств

1. Сутність грошових потоків та розрахунків..... 10
2. Характеристика і склад грошових потоків надходжень..... 13
3. Характеристика і склад грошових потоків вибуття. 13
4. Аналіз грошових потоків із застосуванням системи коефіцієнтів..... 14
5. Моделювання ліквідного грошового потоку. 17
6. Управління грошовими потоками..... 17
7. Фінансове моделювання управління грошовими потоками..... 20

Тема 3. Моделювання фінансових результатів діяльності під-тва

1. Технологія формування прибутку підприємств..... 21
2. Фактори впливу на фінансові результати підприємств..... 23
3. Використання і розподіл прибутку..... 27
4. Факторний аналіз прибутку..... 28

Тема 4. Оцінка та моделювання фінансового стану підприємства

1. Сутність, значення та концептуальні основи економіко-математичного моделювання фінансового стану підприємства. 32
2. Основні засади аналізу фінансового стану підприємства..... 33
3. Показники фінансового стану та методика їх розрахунку..... 35
4. Оцінка фінансової стійкості. Рентабельність діяльності..... 38
5. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства..... 39

Тема 5. Моделювання і нормування основних та оборотних коштів.

1. Сутність і основи організації основних засобів..... 42
2. Сутність і основи організації оборотних коштів..... 44
3. Джерела формування основних і оборотних коштів 46
4. Моделі визначення потреби в основних засобах..... 48
5. Моделі визначення потреби в оборотних коштах. 49
6. Показники стану і використання основних і оборотних коштів..... 51

Тема 6. Моделі санації та банкрутства підприємств.

1. Економічна сутність банкрутства. Моделі прогнозування банкрутства підприємства..... 55
2. Економічна сутність санації. Класична модель фінансової санації. 59

Тема 7. Фінансове планування

1. Фінансова стратегія підприємств..... 62
2. Фінансовий план..... 64
3. Поточне фінансове планування..... 66

Тема 1. Основи фінансової діяльності підприємств.

5. Поняття і сутність фінансових процесів підприємства. Фінансові потоки.
6. Суть і функції фінансів підприємств.
7. Грошові кошти та фінансові ресурси.
8. Фінансова діяльність підприємств.

-1-

В широкому розумінні *фінансовими процесами* є всі операції з надходження і використання грошових коштів. Ці операції пов'язані з потоками доходів та витрат, які називають *фінансовими потоками*. Основною особливістю фінансових потоків є їх цілеспрямованість та грошова і не грошова природа.

Підприємство пов'язане з ринком потоками ресурсів, продуктів і платежів.

Фінансові потоки, що виникають у зв'язку з цим, призводять до зв'язування капіталу (оплата ресурсів), відтоку капіталу (покриття збитків, сплата податків, виплати процентів і дивідендів), вивільнення капіталу (виручка від реалізації), притоку капіталу (надходження по відсотках, дивіденди).

Фінансові потоки у вигляді обороту фінансових засобів проходять 4 фази:

- 1 – фінансування зовні,
- 2 – використання отриманих коштів,
- 3 – вивільнення капіталу (утворення нового капіталу),
- 4 – відтік капіталу.

-2-

Фінанси підприємств як складова частина фінансової системи займають визначальне місце у структурі фінансових відносин суспільства. Вони функціонують у сфері суспільного виробництва, де створюється валовий внутрішній продукт, матеріальні та нематеріальні блага, національний дохід — основні джерела фінансових ресурсів. Саме тому від стану фінансів

підприємств залежить можливість задоволення суспільних потреб, фінансова стійкість країни.

Загальною ознакою фінансів підприємств є те, що вони виражають сукупність економічних (грошових) відносин, пов'язаних із розподілом вартості валового внутрішнього продукту. Специфічні ознаки фінансів підприємств виражають грошові відносини, що залежать від первинного розподілу вартості валового внутрішнього продукту, формування та використання грошових доходів і децентралізованих фондів.

Однак самі кошти чи фінансові ресурси не розкривають поняття «фінанси», якщо не з'ясувати суті економічної природи останніх. Такими суттєвими загальними властивостями, які лежать в основі фінансів, є закономірності відтворювального процесу та грошові відносини, що виникають між учасниками суспільного виробництва на всіх стадіях процесу відтворення, на всіх рівнях господарювання, у всіх сферах суспільної діяльності. Однак не всі грошові відносини належать до фінансових. Грошові відносини перетворюються на фінансові, коли рух грошових коштів стає відносно самостійним. Таке відбувається в процесі формування, розподілу, використання грошових доходів та фондів згідно з цільовим призначенням у формі фінансових ресурсів. До фінансів належать такі групи фінансових відносин:

- ◆ пов'язані з формуванням статутного фонду суб'єктів господарювання;
- ◆ пов'язані з утворенням та розподілом грошових доходів: виручки, валового та чистого доходу, прибутку, грошових фондів підприємств;
- ◆ що виникають у підприємств з державою з приводу податкових та інших платежів у бюджет та цільові фонди, бюджетного фінансування, одержання субсидій;
- ◆ які виникають між суб'єктами господарювання у зв'язку з інвестуванням у цінні папери та одержанням на них доходів здійсненням пайових внесків та участю в розподілі прибутку від спільної діяльності, одержанням і сплатою штрафних санкцій;
- ◆ які формуються в підприємств з банками, страховими компаніями у зв'язку з одержанням та погашенням кредитів, сплатою відсотків за кредит та інші види послуг, одержанням відсотків за розміщення та зберігання коштів, а також у зв'язку зі страховими платежами та відшкодуваннями за різними видами страхування;
- ◆ що формуються в підприємств у зв'язку з внутрішньовиробничим розподілом доходів.

Отже, об'єктом фінансів підприємств є економічні відносини, пов'язані з рухом коштів, формуванням та використанням грошових фондів. Суб'єктами таких відносин можуть бути підприємства та організації, банківські установи та страхові компанії, позабюджетні фонди, інвестиційні фонди, аудиторські організації, інші суб'єкти господарювання, які є юридичними особами.

У процесі відтворення (виробництво, розподіл, обмін та споживання) відбувається розподіл вартості валового внутрішнього продукту за цільовим призначенням, а також розподіл його між державою та суб'єктами господарювання, кожен з яких одержує свою частку виробленого продукту в грошовій формі. Відтак гроші створюють умови для появи фінансів як самостійної сфери грошових відносин, як системи виробничих відносин.

Безпосередньою сферою фінансових відносин підприємств є процеси первинного розподілу вартості валового внутрішнього продукту ($c + v + m$), коли вона розподіляється на вартість матеріальних витрат (c), необхідного продукту (v), додаткового продукту (m). При цьому утворюються різні фонди грошових доходів. З допомогою фінансів у суспільному виробництві відбувається рух грошових коштів, які набирають специфічної форми фінансових ресурсів, що формуються в суб'єктів господарювання та в держави.

Фінанси підприємств — це економічні відносини, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

У процесі відтворення фінанси підприємств як економічна категорія проявляються та виражають свою суть, свою внутрішню властивість через такі функції:

— формування фінансових ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності;

— розподіл та використання фінансових ресурсів для забезпечення операційної виробничої та інвестиційної діяльності, для виконання своїх фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, господарюючими суб'єктами;

— контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів у процесі відтворення.

-3-

Грошові кошти на підприємстві спочатку формуються в процесі утворення статутного фонду. У подальшому вони інвестуються для забезпечення виробничо-господарської діяльності, розширення та розвитку виробництва. Саме так підприємства дістають можливість виробляти та збувати продукцію, одержувати доходи. Кошти підприємств зберігаються в касах, а також на поточному, валютному та інших рахунках у банківських установах.

У процесі реалізації продукції, робіт, послуг на рахунки підприємств постійно надходять грошові кошти у вигляді виручки від реалізації. Кошти надходять також від фінансово-інвестиційної діяльності підприємств: від придбаних акцій, облігацій та інших видів цінних паперів; від вкладання коштів на депозитні рахунки; від здавання майна в оренду. Однак підприємство розпоряджається не всіма грошовими коштами, які воно одержує. Так, у складі виручки від реалізації продукції на підприємство надходять суми акцизного збору, податок на додану вартість, котрі підлягають внесенню в бюджет. Реальним платником цих податків є споживач, а перераховує їх у бюджет підприємство, яке реалізує продукцію. Частина

грошових надходжень, що залишилася після відрахувань у бюджет акцизного збору, податку на додану вартість, спрямовується на заміщення коштів, авансованих в оборотні та основні фонди, на виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, позабюджетними фондами, банками, страховими організаціями та іншими суб'єктами господарювання. Частина грошових надходжень, яка залишилась, формує валовий та чистий дохід, прибуток.

Грошові фонди — це частина грошових коштів, які мають цільове спрямування. До грошових фондів належать: статутний фонд, фонд оплати праці, амортизаційний фонд (на державних підприємствах), резервний фонд та інші.

Статутний фонд використовується підприємством для інвестування коштів в оборотні та основні фонди. Фонд оплати праці — для виплати основної та додаткової заробітної плати працівникам. Амортизаційний фонд — для фінансування відтворення основних і позаоборотних активів. Резервний фонд — для покриття збитків, подолання тимчасових фінансових ускладнень.

Кошти підприємства використовують не тільки у фондовій формі. Так, використання підприємством коштів для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом та позабюджетними фондами, банками, страховими організаціями здійснюється в нефондовій формі. У нефондовій формі підприємства також одержують дотації та субсидії, спонсорські внески.

Під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств. Таким чином, до фінансових ресурсів належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти. До власних належать: статутний фонд, амортизаційні відрахування, валовий дохід та прибуток. До залучених — отримані кредити, пайові та інші внески, кошти мобілізовані на фінансовому ринку (рис. 1.1).

У процесі формування фінансових ресурсів підприємств важливе значення має структура їхніх джерел. Підвищення питомої ваги власних коштів позитивно впливає на фінансову діяльність підприємств. Висока питома вага залучених коштів ускладнює фінансову діяльність підприємства та потребує додаткових витрат на сплату відсотків за банківські кредити, дивідендів на акції, доходів на облігації, зменшує ліквідність балансу підприємства, підвищує фінансовий ризик. Тому в кожному конкретному випадку необхідно детально продумати доцільність залучення додаткових фінансових ресурсів.

-4-

Фінансова діяльність — це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів.

Фінансову діяльність підприємства спрямовано на вирішення таких основних завдань:

- фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності;
- пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності;

— виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками;

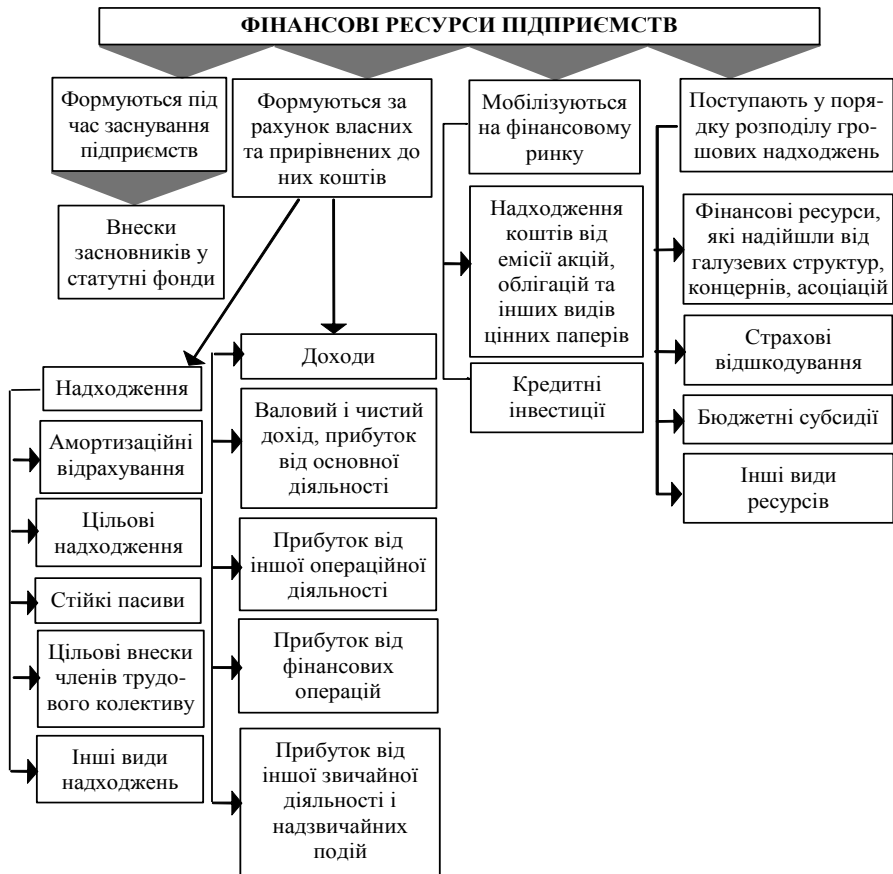

Рис 1.1. Фінансові ресурси підприємства

— мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу;

— контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів.

Фінансова робота підприємства здійснюється за такими основними напрямками:

- фінансове прогнозування та планування;
- аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності;
- оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Фінансовий механізм підприємства (рис 1.2.) — це система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності. Оптимальна взаємодія фінансових відносин досягається використанням усіх фінансових категорій (виручка, прибуток, амортизація, оборотні кошти, кредит, бюджет, податки), нормативів, різного роду стимулів, пільг, санкцій та інших фінансових важелів.

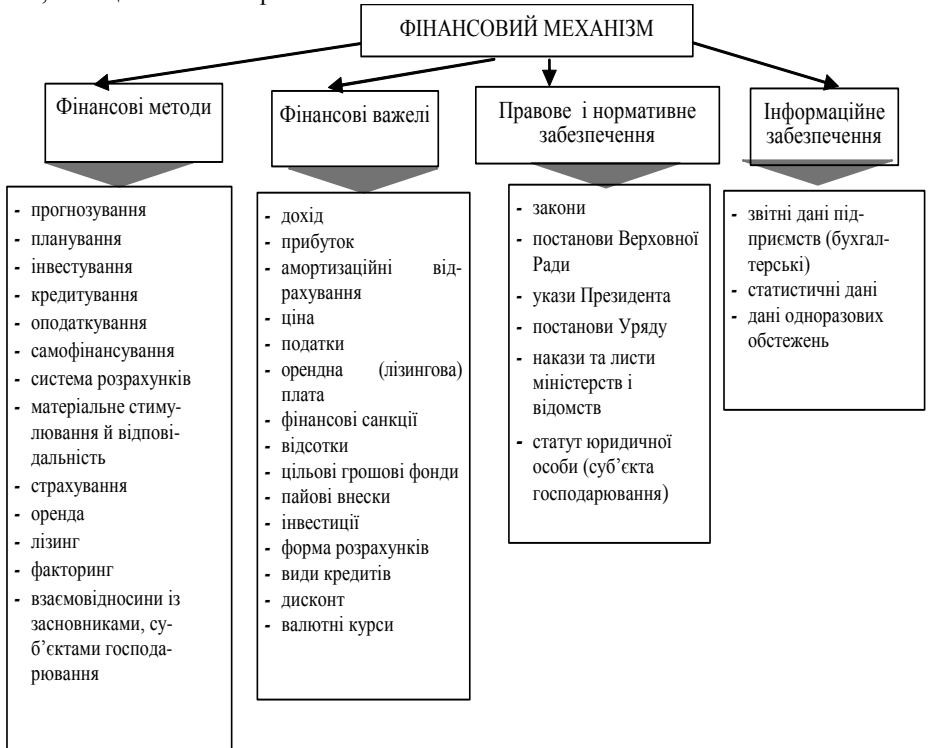

Рис 1.2. Фінансовий механізм

Тема 2. Моделювання управління грошовими потоками підприємств.

8. Сутність грошових потоків та розрахунків.
9. Характеристика і склад грошових потоків надходжень.
10. Характеристика і склад грошових потоків вибуття.
11. Аналіз грошових потоків із застосуванням системи коефіцієнтів
12. Моделювання ліквідного грошового потоку.
13. Управління грошовими потоками.
14. Фінансове моделювання управління грошовими потоками.

Грошові потоки обслуговують здійснення господарської діяльності підприємства практично у всіх її аспектах. Образно грошовий потік можна представити як систему „фінансового кровообігу” господарського організму підприємства. Ефективно організовані грошові потоки підприємства є найважливішим симптомом його „фінансового здоров'я”, передумовою досягнення високих кінцевих результатів його господарської діяльності в цілому. Поняття „грошовий потік підприємства” є агрегованим, що включає у свій склад численні види цих потоків, що обслуговують господарську діяльність. З метою забезпечення ефективного цілеспрямованого управління грошовими потоками вони вимагають визначеної класифікації. Таку класифікацію грошових потоків пропонується здійснювати за наступними основними ознаками (рис 1).

З точки зору управління та обліку основним джерелом інформації про грошові потоки підприємства є форма № 3 фінансової звітності „Звіт про рух грошових коштів”. Інформація в звіті наводиться виключно про грошові потоки (не враховуючи не грошових, таких як бартерні операції, внески до статутного капіталу у натуральній формі і т.д.) у розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, яка не є інвестиційною та фінансовою. Грошові потоки від операційної діяльності підприємства включають:

– надходження грошових коштів від продажу основної та допоміжної продукції (товарів, робіт, послуг), враховуючи грошові кошти в складі суми непрямих податків, зборів (обов’язкових платежів), що включені до ціни її продажу;

– надходження грошових коштів від надання майна в оренду;

– видаток грошових коштів на закупівлю сировини (товарів, робіт, послуг);

– виплати на погашення іншої кредиторської заборгованості, пов’язаної з операційною діяльністю (оплата електроенергії, опалення, МШП та ін.);

– виплати за розрахунками з персоналом;

– виплати відсотків за користування банківськими кредитами;

– виплати за податками, зборами та інші види виплат.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація необоротних активів, а також фінансових інвестицій, що не є частиною грошових коштів та їх еквівалентів.

Грошові потоки від інвестиційної діяльності включають:

– надходження грошових коштів від: реалізації акцій, боргових зобов’язань та часток у капіталі інших підприємств; реалізації необоротних активів; отримання дивідендів від інших підприємств; отримання раніше наданих іншим підприємствам позик та від інших операцій;

– видаток грошових коштів внаслідок придбання акцій, боргових зобов’язань та часток у капіталі інших підприємств, необоротних активів, майнових комплексів, надання позик іншим підприємствам тощо.

Фінансова діяльність – діяльність, що призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

Грошові потоки від фінансової діяльності включають:

– надходження грошових коштів від продажу власних акцій, боргових цінних паперів (облігацій), векселів, надходження у вигляді внесків або додаткових внесків до статутного фонду, отримання банківських кредитів та інші надходження;

– видаток грошових коштів внаслідок викупу власних акцій, боргових цінних паперів (облігацій), векселів, повернення раніше отриманих банківських кредитів, виплати дивідендів тощо.

Грошові потоки формуються внаслідок грошових розрахунків, які поділяються на готівкові та безготівкові. У процесі купівлі-продажу товарів, надання послуг, а також виконання різного роду зобов'язань у грошовій формі відбуваються різноманітні розрахунки та платежі. Платежі також здійснюються за розподілу й перерозподілу грошових коштів. Сукупність усіх платежів створює грошовий оборот. *Грошовий оборот* — це виявлення сутності грошей у русі. Він охоплює процеси розподілу й обміну.

Розмежування грошового обороту на безготівковий і готівковий стає *інструментом регулювання об'єкта грошового обороту — грошової маси*.

Грошовий оборот на кожному підприємстві пов'язаний з такими напрямками:

— забезпечення процесу виробництва (закупівля сировини, матеріалів, комплектуючих, виплата заробітної плати);

— реалізація продукції (робіт, послуг), тобто відшкодування витрат і формування доходів;

— сплата податків, обов'язкових відрахувань і зборів;

— забезпечення спільної діяльності підприємств;

— отримання і погашення кредитів і сплата відсотків за кредит кредитним установам.

Більша частина грошового обороту припадає на безготівковий оборот, який охоплює всі сфери господарських відносин підприємств і організацій, банківських і фінансових установ, населення.

Безготівкові розрахунки — це грошові розрахунки, які здійснюються за допомогою записів на рахунках у банках, коли гроші (кошти) списуються з рахунка платника і переказуються на рахунок отримувача коштів.

Готівкові розрахунки передбачають безпосередню участь грошових коштів у розрахунках між контрагентами. Правила готів кого обігу регулюються нормативними документами НБУ і мають обмеження щодо граничної суми розрахунку впродовж рдного дня.

Між готівковою і безготівковою формами розрахунків існує тісний зв'язок. Так, одержуючи виручку за реалізовану продукцію в безготівковій формі, підприємство повинно отримати в установленому порядку в банківській установі готівку для виплати заробітної плати, покриття різних витрат, на господарські потреби тощо. У цьому разі гроші, що надійшли в безготівковій формі, можуть бути отримані в банку в готівковій формі.

Безготівкові розрахунки слід розглядати як цілісну систему, яка включає:

КЛАСИФІКАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

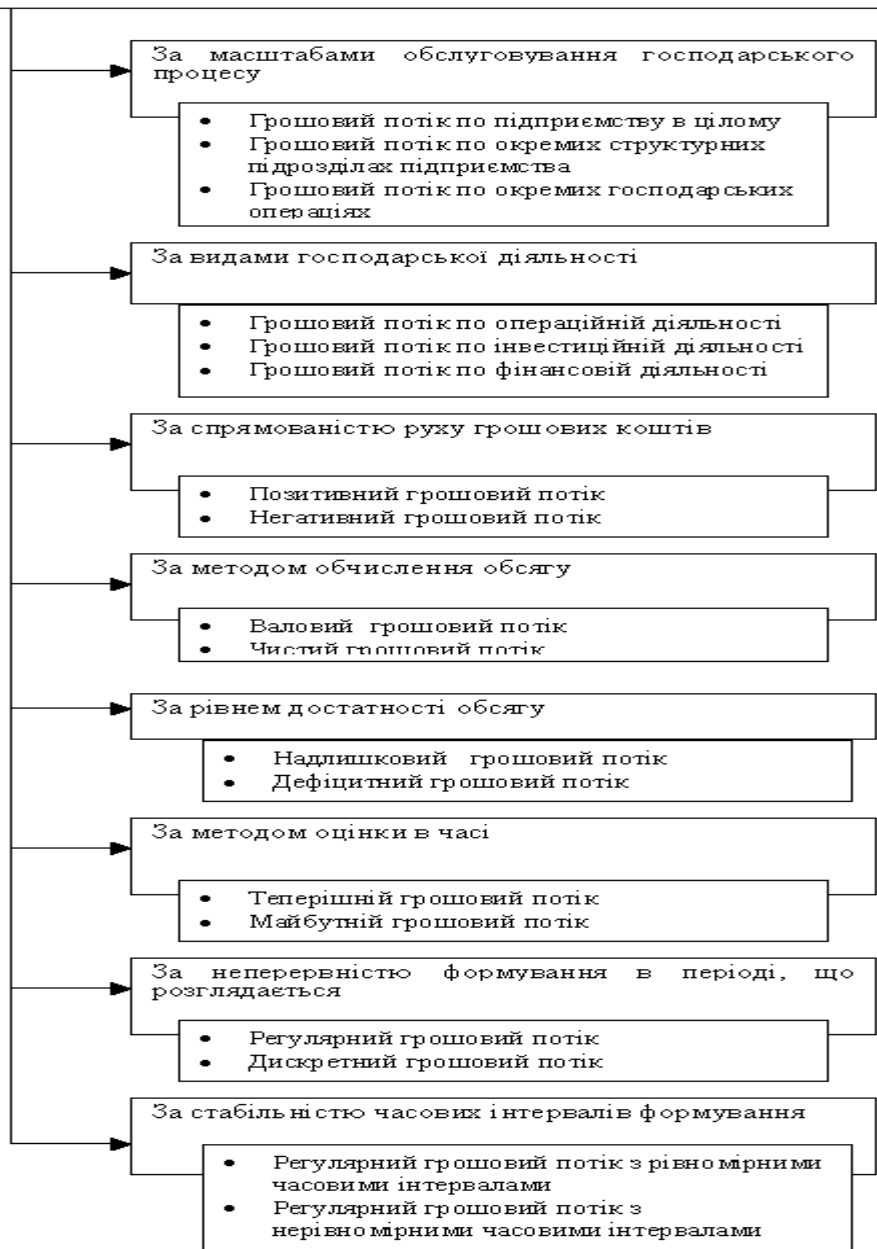

Рис 1. Класифікація грошових потоків підприємства

- класифікацію розрахунків;
- організацію розрахунків;
- форми відповідних документів;
- взаємовідносини платників з банками.

У класифікації безготівкових розрахунків слід розрізняти:

- розрахунки за товарними операціями;
- розрахунки за нетоварними операціями.

Розрахунки *за товарними операціями* пов'язані з реалізацією продукції, виконанням робіт, наданням послуг. Вони становлять переважну частину всього грошового обороту в державі й обслуговують поточну фінансово-господарську діяльність підприємств. Від організації розрахунків за товарними операціями залежать розрахунки за нетоварними операціями.

Розрахунки *за нетоварними операціями* пов'язані з фінансовими операціями: з кредитною системою, з бюджетами різних рівнів, зі сплатою фінансових санкцій. Ці розрахунки здійснюються після реалізації продукції, тобто за результатами завершення кругообороту коштів підприємства.

-2-

Вхідний (позитивний) грошовий потік - сукупність надходжень коштів на підприємство від усіх видів господарських операцій (як аналог цього терміна використовується термін "приплив коштів")

Вхідні грошові потоки підприємств за їхніми джерелами можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Коли кошти надходять з будь-яких джерел на самому підприємстві, вони належать до *внутрішніх*. Надходження коштів за рахунок ресурсів, які мобілізуються на фінансовому ринку, свідчить про використання *зовнішніх джерел*. Структура вхідних грошових потоків залежить від сфери діяльності та організаційно-правової форми підприємства. У країнах з розвинутою ринковою економікою 60–70 % фінансових ресурсів надходить на підприємства за рахунок внутрішніх джерел.

Структуру вхідних грошових потоків наведено на рис2.

-3-

Негативний(вихідний) грошовий потік - сукупність виплат коштів підприємством у процесі здійснення усіх видів його господарських операцій (як аналог цього терміна використовується термін „відплив коштів")

Структуру вихідних грошових потоків наведено на рис .3.

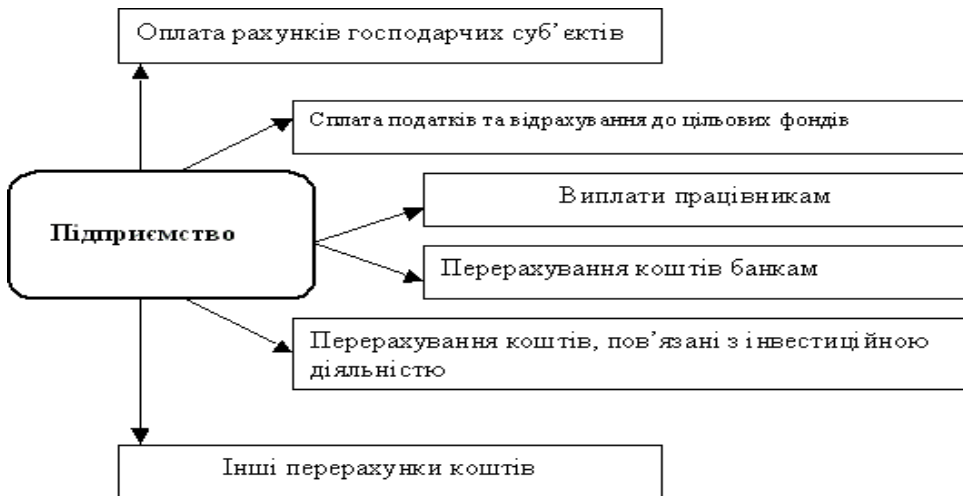

рис. 3. Структура вихідних грошових потоків

-4-

Для фінансового аналізу можуть бути використані коефіцієнти, які розраховуються на основі *звіту про рух грошових коштів*:

1. Коефіцієнти платоспроможності і ліквідності:

- коефіцієнт руху грошових коштів в результаті операційної діяльності;
- коефіцієнт грошового покриття виплат по відсотках;
- коефіцієнт грошового покриття короткострокових боргів;

2. Коефіцієнти, що показують здатність компанії продовжувати свою діяльність у майбутньому:

- коефіцієнт відношення грошового потоку від операційної діяльності до капітальних витрат;
- коефіцієнт відношення грошового потоку від операційної діяльності до загальної суми боргу;
- коефіцієнт достатності грошового потоку.

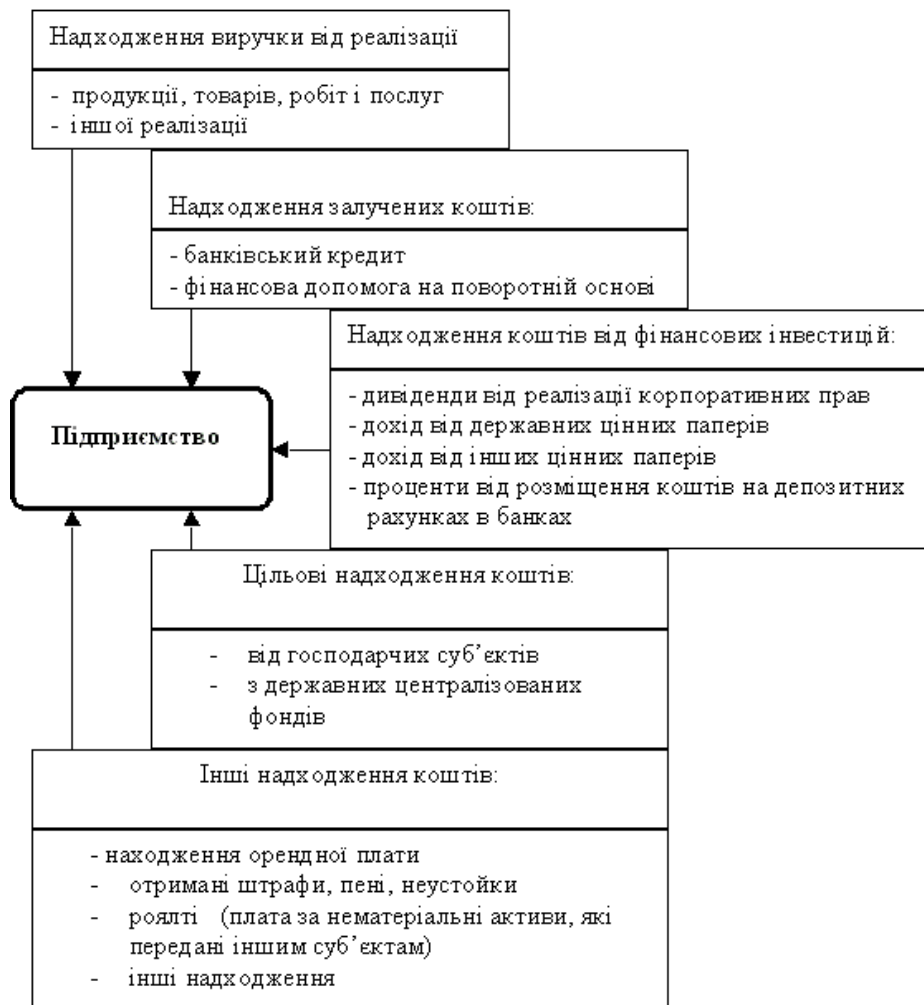

Рис 2. Структура вхідних грошових потоків

Коефіцієнти фінансового аналізу

<i>Назва показника</i>	<i>Методика розрахунку</i>	<i>Значення</i>
коефіцієнт руху грошових коштів в результаті операційної діяльності	відношення чистого грошового потоку від операційної діяльності до поточних зобов'язань	показує здатність підприємства генерувати ресурси в процесі своєї операційної діяльності для виконання поточних зобов'язань. Базою для

		оцінки цього показника є його порівняння з показниками аналогічних компаній, що належать до тієї ж галузі економіки.
коефіцієнт грошового покриття виплат по відсотках	сума величини чистого грошового потоку від операційної діяльності, сплачених відсотків та сплачених податків до суми сплачених відсотків по довгострокових та короткострокових зобов'язаннях	показує, чи достатньо грошових коштів генерує підприємство в процесі своєї операційної діяльності для виплати відсотків по довгострокових та короткострокових зобов'язаннях
коефіцієнт грошового покриття короткострокових боргів	відношення величини чистого грошового потоку від операційної діяльності, зменшена на суму дивідендів до суми короткострокових зобов'язань.	оцінює здатність підприємства погашати свої короткострокові зобов'язання
коефіцієнт відношення грошового потоку від операційної діяльності до капітальних витрат	відношення величини чистого грошового потоку від операційної діяльності до суми капітальних витрат	показує здатність підприємства погашати свої зобов'язання після здійснення капіталовкладень за рахунок внутрішніх джерел.
коефіцієнт відношення грошового потоку від операційної діяльності до загальної суми боргу	відношення величини чистого грошового потоку від операційної діяльності до загальної суми зобов'язань	здатність підприємства погашати свої зобов'язання за умови використання всієї суми чистих надходжень грошових коштів на погашення зобов'язань
коефіцієнт достатності грошового потоку	відношення величини доходу до виплати відсотків та податків плюс суми амортизації за мінусом капітальних	дає можливість згладити вплив циклічних факторів, які проявляються при використанні

	витрат, сплачених боргів та відсотків до суми середньорічних зобов'язань, що підлягають погашенню протягом наступних п'яти років	коефіцієнта відношення грошового потоку від операційної діяльності до капітальних витрат
--	--	--

-5-

Ліквідний грошовий потік є одним із показників, який характеризує фінансовий стан підприємства. Ліквідний грошовий характеризує зміни в чистій кредитній позиції підприємства протягом певного періоду.

Чиста кредитна позиція – різниця між сумою кредитів, отриманих підприємством і величиною грошових коштів.

Ліквідний грошовий потік тісно пов'язаний з показником фінансового важеля, який показує до якої межі діяльність підприємства може бути покращено за рахунок кредитів банків.

Ліквідний грошовий потік є показником дефіцитного або надлишкового сальдо грошових коштів підприємства, якщо воно повністю покриє всі боргові зобов'язання.

Формула для розрахунку ліквідного грошового потоку:

$$\text{ЛГП} = ((\text{ДКк} + \text{ККк} - \text{ГКк}) - (\text{ДКп} + \text{ККп} - \text{ГКп})), \text{ де:}$$

ЛГП – ліквідний грошовий потік;

ДКк – довгострокові кредити на кінець періоду;

ККк - короткострокові кредити на кінець періоду;

ГКк – грошові кошти на кінець періоду;

ДКп - довгострокові кредити на початок періоду;

ККп - короткострокові кредити на початок періоду;

ГКп - грошові кошти на початок періоду.

Відмінність показника ліквідного грошового потоку від інших показників ліквідності полягає в тому, що повна, миттєва і абсолютна ліквідність характеризують здатність компанії погашати свої зобов'язання. тобто в більшій мірі є важливими для зовнішніх зацікавлених осіб (кредиторів). А ліквідний грошовий потік характеризує абсолютну величину грошових коштів, які отримані від власної діяльності компанії (операційної і інвестиційної), і тому є більш “внутрішнім”, тісно пов'язаним з ефективністю функціонування підприємства, він є важливим для його менеджерів і власників. Цей показник характеризує вплив позик і кредитів на ефективність діяльності підприємства з точки зору генерування грошового потоку.

-6-

Необхідність управління грошовими потоками пов'язана з їх оптимізацією та узгодженням між собою таким чином, щоб зберегти фінансову рівновагу та уникнути надлишкової ліквідності.

Основними засобами управління грошовими потоками є складання **касового бюджету та платіжного календаря**.

Касовий бюджет – це детальний кошторис очікуваних надходжень і виплат грошових коштів за певний період, який включає як конкретні статті надходжень і виплат, так і їх часові параметри і формується в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства..

Касовий бюджет дозволяє :

- отримати цілісне уявлення про загальні потреби в грошових коштах;
- приймати управлінські рішення про більш раціональне використання грошових коштів;
- аналізувати значні відхилення по статтям бюджету і оцінювати їх вплив на фінансові показники підприємства;
- своєчасно визначати потребу в обсязі і строках залучення позикових коштів.

Основна ціль складання бюджетів – визначення моментів часу, в які у підприємства буде нестача або надлишок грошових коштів для того, щоб уникати кризових явищ або пом'якшити їх і раціонально використати тимчасово вільні кошти.

Дефіцит грошових коштів відображає потребу у короткостроковому фінансуванні операційної діяльності, яку передбачається покрити за рахунок залучення короткострокового кредиту (фінансова діяльність).

В разі значного дефіциту грошових коштів необхідно проаналізувати можливі варіанти його зменшення або ліквідації. Для цього необхідно скласти декілька варіантів бюджету з різним кінцевим результатом і обрати той, який більш за все задовольняє потреби підприємства.

Існують такі підходи до зменшення дефіциту грошових коштів:

- покращити управління дебіторською і кредиторською заборгованістю;
- відкласти або призупинити інвестиції в основні фонди;
- розглянути можливість надання знижок покупцям у разі ранньої передоплати;
- збільшити ціни на свою продукцію;
- знизити обсяги продажів у кредит;
- отримати кращі умови кредитування у постачальників;
- проаналізувати можливості залучення кредитів і позик для покриття дефіциту;
- розглянути можливість застосування разових заходів залучення грошових коштів на підприємство.

Причини дефіциту грошових коштів

Внутрішні	Зовнішні
<p><i>Падіння обсягів продажів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - втрата одного або більше крупних споживачів продукції; - недоліки в управлінні асортиментом продукції. 	<p>Криза неплатежів. Не грошові форми розрахунків. Конкуренція з боку інших товаровиробників. Зростання цін на енергоносії. Втрати від імпорту за рахунок заниженого обмінного курсу. Податковий тиск. Висока вартість позикових коштів. Інфляційний тиск.</p>
<p><i>Недоліки в системі управління фінансами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - слабе фінансове планування; - відсутність управлінського обліку; - втрата контролю над витратами; - відсутність оптимальної структури фінансових служб; - низька кваліфікація кадрів. 	

Заходи по збільшенню притоку грошових коштів

	<i>Збільшення притоку грошових коштів</i>	<i>Зменшення відтоку грошових коштів</i>
Короткострокові заходи	<ul style="list-style-type: none"> - продаж або здача в оренду необоротних активів; - раціоналізація асортименту продукції; - реструктуризація дебіторської заборгованості в фінансові інструменти; - використання часткової передоплати; - залучення зовнішніх джерел короткострокового фінансування; - розробка системи скидок для покупців 	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення витрат; - відстрочка платежів; - використання знижок постачальників; - перегляд програми інвестицій; - податкове планування; - вексельні розрахунки.
Довгострокові заходи	<ul style="list-style-type: none"> - додаткова емісія акцій; - реструктуризація компанії –пошук стратегічних партнерів; - пошук стратегічного інвестора. 	<ul style="list-style-type: none"> - довгострокові контракти, які передбачають знижки або відстрочки платежів; - податкове планування

Платіжний календар – один із видів оперативного фінансового плану підприємства в якому представлено надходження і виплати грошових коштів протягом певного періоду (частіше за все 1 календарного місяця) по дням. Платіжний календар є частиною системи управлінської звітності. По цій формі готується підсумок роботи за попередній місяць і планові показники на наступний період.

Ведення платіжного календаря дозволяє синхронізувати надходження і виплати грошових коштів і забезпечити збереження пріоритетності платежів.

-7-

Одним з методів фінансового моделювання управління грошовими потоками є *мультиплікативна модель оптимізації грошових потоків з методом розширення факторної системи аналізу*. Інформаційною базою моделювання є дані звіту про рух грошових коштів (ф.№3) та розраховані на їх основі коефіцієнти :

1) коефіцієнт ліквідності грошового потоку ($K_{лікв}$);

$K_{лікв} = (ПГП - (ГА_k - Ган)) / НГП$, де

ПГП – позитивний грошовий потік,

ГАк, n – сума залишку грошових активів (кошти та їх еквіваленти) на кінець та початок року відповідно,

НГП – негативний грошовий потік.

2) коефіцієнт ефективності грошового потоку ($K_{еф}$);

$K_{еф} = ЧГП / НГП$, де

ЧГП – чистий грошовий потік ($ЧГП = ПГП - НГП$), НГП – негативний грошовий потік.

3) коефіцієнт достатності чистого грошового потоку (K_d);

$K_d = ЧГП / (ОБ + \Delta Зтмц + Д)$, де

ОБ – сума виплат основного боргу по довго і короткострокових кредитах і позиках підприємства,

$\Delta Зтмц$ – сума приросту ТМЦ у складі оборотних активів підприємства,

Д – дивіденди сплачені

4) коефіцієнт рентабельності чистого грошового потоку ($K_{рчгп}$);

$K_{рчгп} = Пч / ЧГП$, де

Пч – чистий прибуток.

5) коефіцієнт рентабельності грошових коштів отриманих ($K_{р.гко}$);

$K_{р.гко} = ФР / ПГП$, де

ФР – фінансовий результат діяльності

6) коефіцієнт рентабельності грошових коштів витрачених ($K_{р.гкв}$);

$K_{р.гкв} = ФР / НГП$

7) коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості . ($K_{одз}$)

$K_{одз} = Вр / Дз$,

Вр – виручка від реалізації продукції, Дз – сума поточної дебіторської заборгованості усіх видів.

Оскільки ефективність грошових потоків залежить від вище перелічених показників, то загалом їх вплив на показник ефективності грошових потоків можемо представити так:

$$E(OCF) = K_{лікв} \times K_{еф} \times K_{\partial} \times K_{р.ч.гн} \times K_{р.зко} \times K_{р.зкв} \times K_{о.дз}$$

Сформована семифакторна модель інтегральної ефективності грошових потоків відображатиме тенденцію до зростання за умови зростання усіх перелічених показників.

Спостереження за динамічним рядом інтегрального показника ефективності грошових потоків $E(OCF)$ дає змогу визначити прогностні параметри ефективності грошових потоків за допомогою парної регресійної моделі.

$$y = A + Bt + Ct^2. \quad (3)$$

Невідомі параметри A , B та C обчислимо за методом Гауса

$$\begin{cases} A \times n + B \sum t + C \sum t^2 = \sum y_t \\ A \times \sum t + B \sum t^2 + C \sum t^3 = \sum y_t \times t \\ A \times \sum t^2 + B \sum t^3 + C \sum t^4 = \sum y_t \times t^2 \end{cases} \quad (4)$$

де: A , B , C – відповідно вільний коефіцієнт та коефіцієнти при факторі аргументів t ; n – кількість членів t динамічного ряду; t – час (роки, в нашому випадку 1, 2, 3, 4, 5); y_t коефіцієнт ефективності грошових потоків підприємства.

Тема 3. Моделювання фінансових результатів діяльності підприємства.

1. Технологія формування прибутку підприємств.
2. Фактори впливу на фінансові результати підприємств.
3. Використання і розподіл прибутку.
4. Факторний аналіз прибутку.

-1-

Фінансовими результатами діяльності суб'єктів підприємництва є прибуток або збиток. Прибуток підприємства — це фінансовий результат його діяльності, який найточніше відображає ефективність виробництва продукції, рівень організації, стан продуктивності праці, рівень собівартості. До того ж це і основа для розвитку підприємства, і запорука добробуту персоналу, і великі дивіденди для власників.

Основна частина прибутку формується як різниця між виручкою від реалізації продукції та витратами на її виробництво. Якщо власні витрати на виробництво більші, ніж грошові надходження, підприємство отримує збитки. (рис 1).

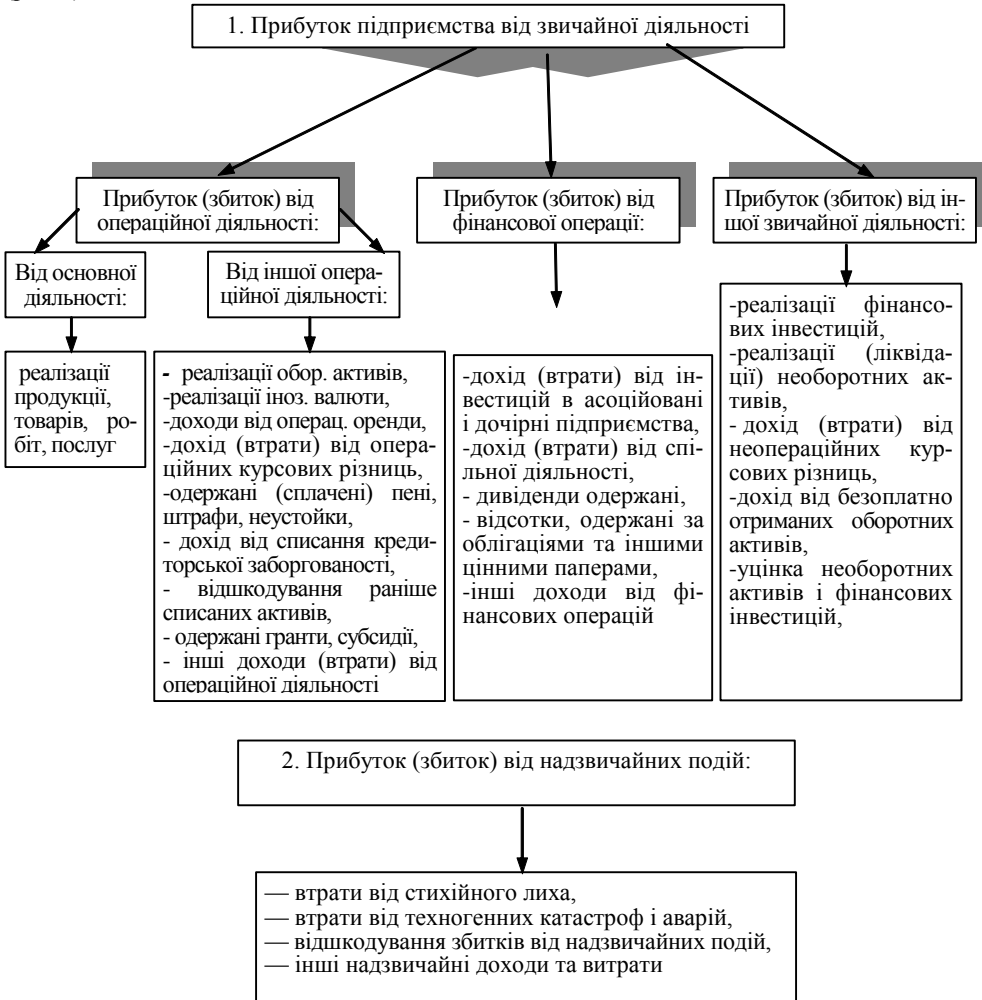

Рис.1 Структурно-логічна схема формування прибутку відповідно до П(С)БО

Як правило, основною складовою прибутку підприємства є прибуток від реалізації продукції (рис 2)

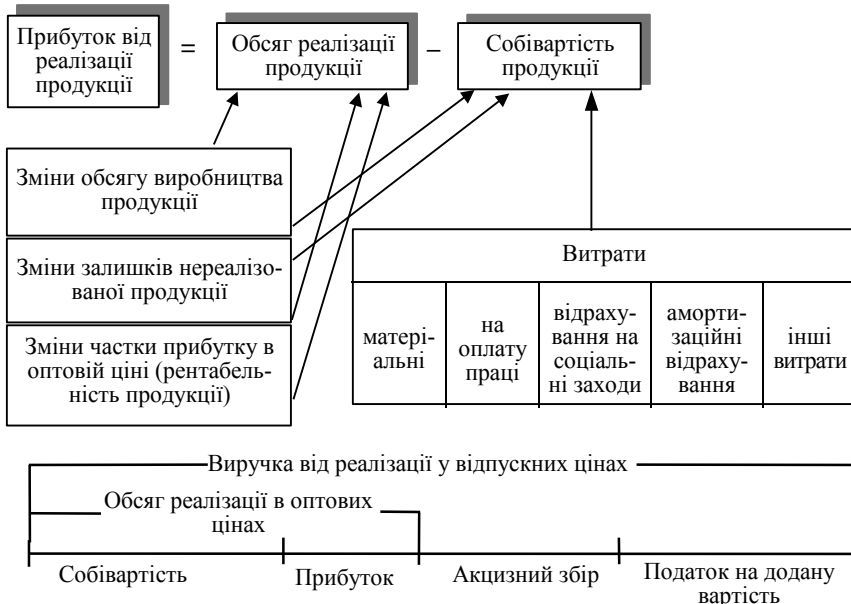

Рис. 2. Структурно-логічна схема формування прибутку від реалізації продукції

В економічній літературі часто використовуються такі поняття, що характеризують фінансові результати:

- валовий (балансовий) прибуток (збиток) – різниця між валовими (сукупно отриманими) доходами та витратами,
- чистий прибуток – прибуток, який залишається у розпорядженні підприємства після сплати необхідних податків (зборів).

Опираючись на дані бухгалтерського обліку, модель формування прибутку представимо у такому вигляді:

$$\text{ЧП} = \text{ДР} + \text{ДІ} - \text{С} - \text{ВУ} - \text{ВЗ} - \text{ВФ} - \text{ПП}, \text{ де}$$

(1)

ЧП - Чистий прибуток, ДР- Дохід від реалізації продукції, ДІ - Інші доходи, С - Собівартість продукції, ВУ - Витрати на управління, ВЗ - Витрати на збут, ВФ - Фінансові витрати, ПП - Податок на прибуток

-2-

Оскільки одержаний прибуток (збиток) є інтегральним показником, то на нього мають вплив різні фактори:

1. Макроекономічні (зовнішні):

- природні умови;
- державне регулювання цін, тарифів, відсотків, податкових ставок і пільг;

- ринкова кон'юнктура.

2. Мікроекономічні (внутрішні):

- обсяги виробництва;

- собівартість продукції;

- рівень ефективності використання виробничих ресурсів підприємства;

- якість продукції;

- рівень організації праці;

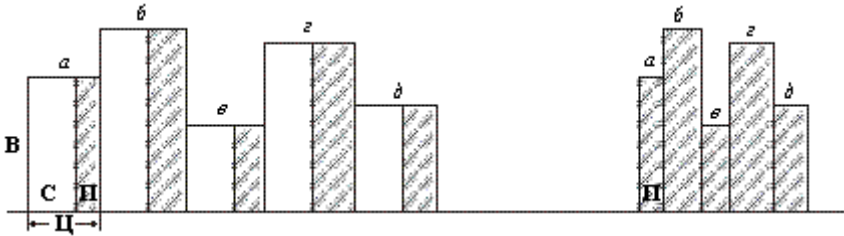
- ефективність використання фінансових ресурсів.

Узагальнююча модель формування прибутку в промисловості (рис 3), дозволяє виділити 3 основні групи факторів, що впливають на розмір прибутку:

— обсяг виробництва товару;

— ціна за одиницю продукції;

— собівартість одиниці продукції.

а, б, в, г, д — товари, що випускаються; В — обсяг виробництва товару в натуральному виразі; С — собівартість одиниці продукції; Ц — ціна товару; Π — прибуток на одиницю товару.

Рис.3. Модель формування прибутку в промисловості

Таким чином виділяються три узагальнюючі фактори: обсяговий, ціновий і собівартісний.

Обсяг продажу і ціна діють прямо пропорційно, собівартість — обернено пропорційно. Ці фактори впливають на фінансові результати як кожен окремо, так і сукупно. Їх сукупна дія відображається в інтегрованих факторах асортименту і структури продукції (послуг, робіт).

Вплив фактора асортименту проявляється в установленні певного набору товарів, робіт і послуг з різними цінами і собівартістю. Зрозуміло, що зміна одного товару на інший (з іншим рівнем прибутковості) веде до збільшення чи зменшення загальної маси прибутку. Звичайно, підприємство намагається випускати найбільш рентабельні товари з метою максимізації прибутку. Разом з тим необхідність утримувати певну нішу на ринку обумовлює випуск і менш рентабельних товарів. Дія фактора структури за своїм характером подібна до впливу асортименту. Однак у даному разі змінюється не номенклатура товарів (робіт, послуг), а питома вага окремих з них у загальному випуску. Збільшення

питомої ваги більш рентабельних товарів (робіт, послуг) за рахунок менш рентабельних веде до збільшення загальної маси прибутку, і навпаки. Водночас можливості підприємств впливати на прибуток через даний фактор досить обмежені, оскільки структура випуску продукції та надання послуг визначаються потребами ринку.

Обсяговий, ціновий та собівартісний фактори за характером дії є узагальнюючими. В них у кінцевому підсумку відображаються показники виробництва і реалізації продукції. У свою чергу, на них впливає безліч первинних факторів. Цей вплив має системний характер, пов'язаний з підпорядкованістю факторів між собою (рис 4).

Корисною для аналізу, управління, планування є модель, що виявляє вплив різних факторів на фінансовий результат діяльності підприємств. Залежність економічного показника Y від декількох пояснюючих змінних X_1, X_2, \dots, X_m має такий вигляд:

$$\hat{Y} = b_0 + b_1 X_1 + b_2 X_2 + \dots + b_m X_m$$

\hat{Y} – теоретичні значення показника, параметри $b_0, b_1, b_2, \dots, b_m$ визначаються згідно з методом найменших квадратів.

Важливим етапом регресійного аналізу є оцінка практичної значущості моделі, яку отримано. Перевірку значущості моделі здійснюють за показниками тисноти зв'язку між ознаками Y і \hat{Y}

Множинний коефіцієнт кореляції дорівнює коефіцієнту кореляції між фактичними та теоретичними значеннями пояснювальної змінної, обчислюється за формулою:

$$R = r_{Y\hat{Y}} = \frac{n \sum_{i=1}^n Y\hat{Y} - \sum_{i=1}^n Y_i \cdot \sum_{i=1}^n \hat{Y}_i}{\sqrt{n \sum_{i=1}^n Y_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n Y_i\right)^2} \cdot \sqrt{n \sum_{i=1}^n \hat{Y}_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n \hat{Y}_i\right)^2}}$$

Чим ближче R до одиниці, тим краще отримана модель описує фактичні дані.

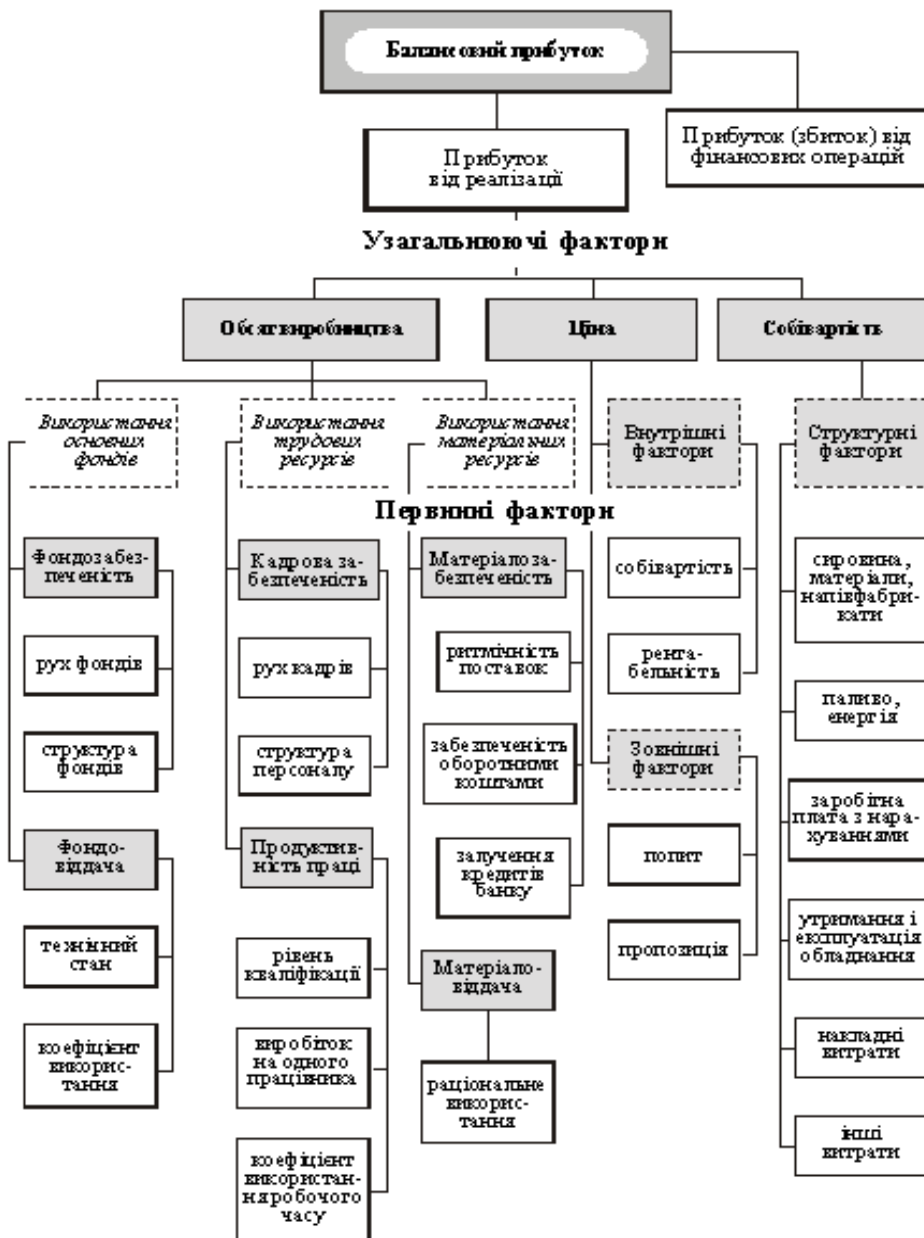

Рис 4. Система факторів формування фінансових результатів

Отриманий підприємством прибуток може бути використаний для задоволення різноманітних потреб. *По-перше*, він спрямовується на формування фінансових ресурсів держави, фінансування бюджетних видатків. Це досягається вилученням у підприємств частини прибутку в державний бюджет. *По-друге*, прибуток є джерелом формування фінансових ресурсів самих підприємств і використовується ними для забезпечення господарської діяльності.

Отже, отриманий підприємством прибуток є об'єктом розподілу. У розподілі прибутку можна виділити два етапи. *Перший етап* — це розподіл загального прибутку. На цьому етапі учасниками розподілу є держава й підприємство. У результаті розподілу кожний з учасників одержує свою частку прибутку. Пропорція розподілу прибутку між державою і підприємствами має важливе значення для забезпечення державних потреб і потреб підприємств. Це одне з принципових питань реалізації фінансової політики держави, від правильного вирішення якого залежить розвиток економіки в цілому.

Пропорції розподілу прибутку між державою (бюджетом) і підприємством складаються під впливом кількох чинників. Істотне значення при цьому має податкова політика держави щодо суб'єктів господарювання. Ця політика реалізується в сумі податків, що сплачуються за рахунок прибутку, у визначенні об'єктів оподаткування, ставках оподаткування, у порядку надання податкових пільг.

Другий етап — це розподіл і використання прибутку, що залишився в розпорядженні підприємств після здійснення платежів до бюджету. На цьому етапі можуть створюватися за рахунок прибутку цільові фонди для фінансування відповідних витрат (рис 5).

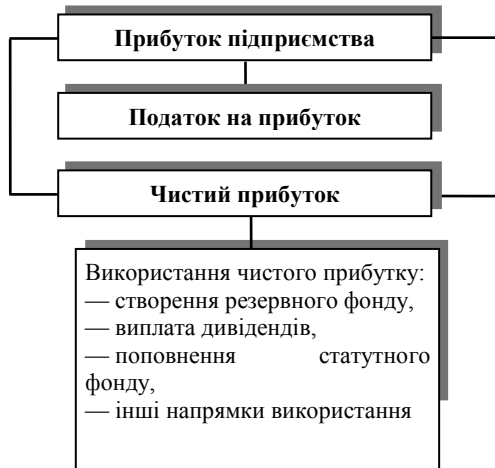

Рис.5. Структурно-логічна схема розподілу й використання прибутку підприємства

Факторний аналіз прибутку – це методика комплексного системного вивчення та виміру впливу факторів на величину результативного показника - прибутку підприємства. В його основі лежить використання методичного прийому елімінування, який дозволяє відокремити вплив кожного чинника на зміну результативного показника, що відбулися в звітному періоду.

До основних завдань аналізу прибутку можна віднести такі:

- 1) оцінка динаміки показників прибутку;
- 2) оцінка збалансованості та розподілення фактичної величини прибутку;
- 3) визначення та вимір впливу різних факторів на прибуток (факторний аналіз);
- 4) оцінка можливих резервів зростання прибутку в перспективі за рахунок оптимізації витрат та обсягу виробництва.

Основну частину загального показника прибутку складає операційний прибуток і формується як різниця виручки від реалізації продукції у діючих договірних цінах та повної собівартості реалізованої продукції.

До факторів, що впливають на прибуток від операційної діяльності належить:

1. - обсяг реалізації продукції;
2. - собівартість продукції (причиною зменшення прибутку є зростання собівартості, і навпаки, при зменшення собівартості продукції збільшується прибуток);
3. - ціна реалізації (сума прибутку зростає за рахунок підвищення ціни, а у випадку зниження ціни прямо пропорційно зменшується і прибуток);
4. - структура реалізованої продукції (якщо збільшується частка рентабельної продукції в загальному обсязі реалізації, то і прибуток, відповідно, зростає);
5. - чисельність та склад персоналу (для повноцінного обслуговування виробничого процесу потрібна відповідна кількість працівників та їх кваліфікація, що при належному виконанні обов'язків забезпечує зростання прибутку);
6. - економічне стимулювання працівників;
7. - продуктивність праці;
8. - стан матеріально-технічної бази (при покращенні такого стану відбувається підвищення продуктивності праці, а відповідно, і збільшення прибутку);
9. - фондівіддача (збільшення фондівіддачі збільшує випуск продукції на 1 грн вкладених грошей, а відповідно і збільшується прибуток у разі реалізації продукції).

Загальна суть методики визначення впливу факторів на операційний прибуток полягає в послідовному аналізі кожного з них, тобто абстрагуючись від інших факторів.

1. Вплив на прибуток зміни обсягів реалізації продукції (ΔПрор)

$$\Delta \text{Пр}_{op} = \text{Пр}_0 \left(\frac{C_{1,0}}{C_0} - 1 \right)$$

Пр_0

- прибуток від операційної діяльності за попередній період;

$C_{1,0}$

- фактична собівартість реалізованої продукції у звітному періоді, що розрахована в цінах і тарифах попереднього періоду.

Фактична собівартість реалізованої продукції у звітному році в цінах і тарифах попереднього періоду визначається формулою:

$$C_{1,0} = \sum_{i=1}^n C_{i0} \text{Op}_{i1}$$

C_{i0}

- собівартість і-го виду продукції у попередньому періоді;

Op_{i1}

- обсяг реалізації і-го виду продукції у звітному періоді.

Фактична собівартість реалізованої продукції у попередньому періоді визначається за формулою:

$$C_0 = \sum_{i=1}^n C_{i0} \text{Op}_{i0}$$

Op_{i0}

- обсяг реалізації і-го виду продукції у попередньому періоді.

За допомогою цих операцій визначається, яка сума додаткового прибутку була отримана лише за рахунок зростання обсягів виробництва окремих видів продукції. З метою виключення впливу цінового фактора обсяги виробництва продукції виражені через собівартість. Припускається, що пропорційно до зміни обсягів виробництва змінюється прибуток.

2. Вплив на прибуток змін ціни на реалізовану продукцію (ΔПрц)

$$\Delta \text{Пр}_ц = \sum_{i=1}^n \text{Op}_{цi} (Ц_{i1} - Ц_{i0})$$

O_{p_i} - обсяг реалізації і-го виду продукції у звітному періоді (і=1-n);

C_{i1}, C_{i0}

- ціна реалізації і-го виду продукції відповідно у звітному та попередньому періодах.

Для кожного виду продукції визначається можливе одержання додаткового прибутку за умови реалізації обсягів продукції у звітному періоді за цінами, що перевищують ціни попереднього періоду.

3. Вплив на прибуток змін у структурі реалізованої продукції

$\Delta P_{сп}$
()

$$\Delta P_{сп} = P_{p_0} \left(\frac{B_{p_{1,0}}}{B_{p_0}} - \frac{C_{1,0}}{C_0} \right)$$

$B_{p_{1,0}}$

- дохід (виручка) від реалізації продукції за звітний період за цінами попереднього періоду;

B_{p_0}

- дохід (виручка) від реалізації продукції за попередній період.

Виручка від реалізації продукції за звітний період за цінами попереднього періоду визначається формулою :

$$B_{1,0} = \sum_{i=1}^n O_{p_{i1}} C_{i0}$$

4. Вплив на прибуток зміни собівартості одиниці продукції

(ΔP_{C_i})

$$\Delta P_{C_i} = \sum_{i=1}^n (C_{i1} - C_{i0}) \cdot C_{p_{i1}}$$

C_{i1}

- собівартість і-го виду продукції у звітному періоді.

Загальний факторний аналіз операційного прибутку підприємства здійснюється за структурно-логічною моделлю факторної системи, яку побудовано на основі класифікації чинників за ознакою черговості їх впливу на

операційний прибуток (рис. 6). Виходячи з рис.6. можна побудувати наступні факторні моделі утворення операційного прибутку:

$$y = x_1 - x_2$$

$$y = x_1 - (x_5 + x_6)$$

$$y = x_3x_4 - x_2$$

$$y = x_3x_4 - (x_5 + x_6)$$

$$y = x_1 - (x_7x_8 + x_9x_{10} + x_{11}x_{12} + x_6)$$

$$y = x_3x_4 - (x_7x_8 + x_9x_{10} + x_{11}x_{12} + x_6)$$

Подальший аналіз кожної зі сформованих моделей можна здійснювати за методом ланцюгових підстановок.

		Операційний прибуток (y)			
Доходи від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (x ₁)				Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (x ₂)	
Обсяг реалізації в натуральному вимірі (x ₃)	Середня ціна за одиницю продукції, грн. (x ₄)			Змінні витрати (x ₅)	Постійні витрати (x ₆)
Витрати на сировину у натуральному вимірі (x ₇)	Ціна одиниці сировини, грн. (x ₈)	Витрати інших матеріальних ресурсів у натуральному вимірі (x ₉)	Ціна одиниці матеріальних ресурсів, грн. (x ₁₀)	Середньооблікова чисельність виробничого персоналу, людей (x ₁₁)	Середня заробітна плата 1-го працівника, грн. (x ₁₂)

Рис.6. Структурно-логічна модель факторного аналізу прибутку

Тема 4. Оцінка та моделювання фінансового стану підприємства

1. Сутність, значення та концептуальні основи економіко-математичного моделювання фінансового стану підприємства.
2. Основні засади аналізу фінансового стану підприємства.
3. Показники фінансового стану та методика їх розрахунку.
4. Оцінка фінансової стійкості. Рентабельність діяльності.
5. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

-1-

Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відображує стан капіталу в процесі його кругообігу й здатність суб'єкта господарювання до розширення своєї діяльності.

Економіко-математичне моделювання фінансового стану підприємства дозволяє вивчати та досліджувати конкретні кількісні та якісні закономірності розвитку, взаємозв'язки, ранжування та прогнозування фінансово-економічних об'єктів і процесів за допомогою побудови та інтерпретації комплексу математичних і статистичних методів і моделей.

Економіко-математичні моделі фінансового стану підприємства призначені:

- для аналізу тих або інших передумов і положень фінансового стану підприємства;
- для логічного обґрунтування економічних закономірностей, які виявлено при аналізі фінансового стану підприємства і його фінансових результатів;
- для отримання якісних висновків відносно підвищення рівня фінансового стану підприємства серед конкурентів.

У практичному плані економіко-математичні моделі фінансового стану підприємства застосовуються як інструмент прогнозування, планування, керування в фінансово-економічній підсистемі підприємства, що суттєво впливає на діяльність всіх його підсистем.

Основними *принципами* формування і використання інформації в системі економіко-математичного моделювання фінансового стану підприємства є:

- *актуальність*, що означає реальне відображення в кожний момент часу рівня фінансового стану підприємства;
- *вірогідність*, що припускає точне відтворення реального стану ринку і підприємства;
- *релевантність*, що дозволяє одержувати інформацію в точній відповідності зі сформульованими вимогами, уникаючи роботи з непотрібними даними;
- *повнота*, що необхідно для об'єктивного обліку всіх факторів, що формують або впливають на стан і розвиток фінансової сфери діяльності підприємства;
- *цілеспрямованість*, що орієнтує дані на конкретні цілі і задачі формування і розвитку фінансової стратегії підприємства;

- інформаційна єдність, що вимагає розробки такої системи показників, при якій виключалися б можливість протиріччя у висновках і неузгодженість первинних і проміжних даних.

-2-

Аналіз фінансового стану — це частина загального аналізу господарської діяльності підприємства, який складається з двох взаємозв'язаних розділів: фінансового та управлінського аналізу (рис 1.).

Розподіл аналізу на фінансовий та управлінський зумовлений розподілом системи бухгалтерського обліку, яка склалася на практиці, на фінансовий та управлінський облік. Обидва види аналізу взаємозв'язані, мають спільну інформаційну базу – дані бухгалтерського обліку та звітності.

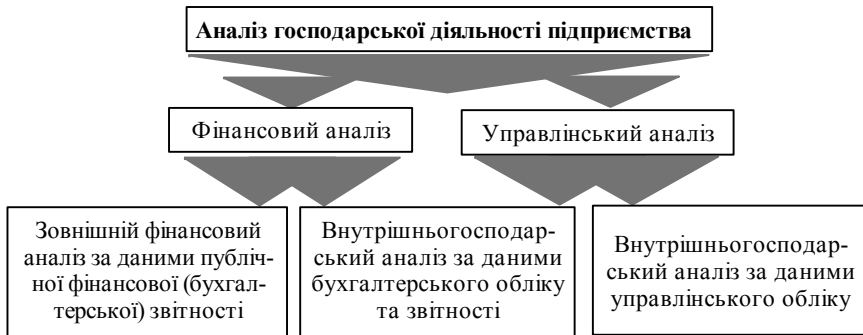

Рис. 1. Місце фінансового аналізу у загальній системі аналізу господарської діяльності підприємства

Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:

- орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства;
- множинність об'єктів-користувачів;
- різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу;
- максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів.

Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності, є:

- аналіз абсолютних показників прибутку;
- аналіз показників рентабельності;
- аналіз фінансового стану, фінансової стійкості, стабільності підприємства, його платоспроможності та ліквідності балансу;
- аналіз ефективності використання залученого капіталу;
- економічна діагностика фінансового стану підприємства.

На відміну від внутрішнього, відповідні складові зовнішнього аналізу більш формалізовані та менш деталізовані. Різниця у змісті зовнішнього і внутрішнього аналізу пов'язана з різницею інформаційного забезпечення і завдань, що їх вирішують обидва ці види аналізу.

Основним змістом внутрішнього (традиційного) аналізу фінансового стану підприємства є:

- аналіз майна (капіталу) підприємства;
- аналіз фінансової стійкості та стабільності підприємства;
- оцінка ділової активності підприємства;
- аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають;
- аналіз кредитоспроможності підприємства;
- оцінка використання майна та вкладеного капіталу;
- аналіз власних фінансових ресурсів;
- аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- аналіз самоокупності підприємства.

Цей аналіз здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані. Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми й методи його здійснення.

Можна назвати шість основних прийомів аналізу:

1) *горизонтальний (часовий) аналіз* — порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

2) *вертикальний (структурний) аналіз* — визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат;

3) *трендовий аналіз* — порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів (за допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективний період, тобто перспективний прогнозний аналіз фінансового стану);

4) *аналіз відносних показників (коефіцієнтів)* — розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

5) *порівняльний аналіз* — внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками;

6) *факторний аналіз* — визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

Алгоритм розрахунку основних показників фінансового стану підприємства

<i>№</i>	<i>Назва показника</i>	<i>Алгоритм розрахунку</i>	<i>Пояснення, рекомендоване значення</i>
<i>1. Аналіз фінансової стійкості (платоспроможності)</i>			
1	Власні обігові кошти (функціонуючий капітал)	Власний капітал + довгострокові зобов'язання – необоротні активи	
2	Коефіцієнт фінансової автономії (платоспроможності)	Власний капітал: валюту балансу	Збільшення, >0,5
3	Коефіцієнт фінансової залежності	Валюта балансу : власний капітал	Показник, обернений до п 2 Зменшення, критичне значення 2
4	Коефіцієнт фінансового ризику (фінансування)	Позикові кошти: власні кошти	Показує, скільки одиниць позикових коштів припадає на одиницю власних. Зменшення, < 1
5	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	Власні обігові кошти : оборотні активи (2А)	> 0,1
6	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власні обігові кошти : власний капітал	Показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває у обороті. Зменшення
7	Коефіцієнт структури покриття довгострокових	Довгострокові зобов'язання : необоротні активи	Показує, яка частина основних

	вкладень		засобів та необоротних активів профінансован а зовнішніми інвесторами.
8	Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	Довгострокові зобов'язання : (Власний капітал + Довгострокові зобов'язання)	(=1-п9)
9	Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	Власний капітал : (Власний капітал + Довгострокові зобов'язання)	Збільшення, 0,6
10	Маневреність власного робочого капіталу	Запаси: Робочий капітал Робочий капітал = ПА+Витрати майбутніх періодів – Поточні зобов'язання – доходи майбутніх періодів	Зменшення
11	Коефіцієнт фінансового лівериджу	Довгострокові зобов'язання : Власні кошти Власні кошти = власний капітал + Забезпечення + Доходи майбутніх періодів	Зменшення, ≤ 0,25
12	Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) : Валюту балансу	Збільшення
<i>2. Аналіз рентабельності</i>			
13	Рентабельність діяльності (продаж)	Чистий прибуток (ф №2) : Дохід (виручка) від реалізації	Збільшення
14	Рентабельність основного капіталу	Чистий прибуток : середня вартість активів за період	Збільшення
15	Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток : Середня вартість власного капіталу	Збільшення
16	Рентабельність продукції	Чистий дохід від реалізації : Собівартість реалізованої продукції	Збільшення
17	Коефіцієнт реінвестування	Реінвестований прибуток : Чистий прибуток (ф №2) Реінвестований прибуток= збільшення резервного капіталу за рік + Збільшення нерозподіленого прибутку (ф №1)	Збільшення

18	Коефіцієнт стійкості економічного зростання	Реінвестований прибуток : власний капітал	Збільшення
19	Період окупності капіталу	Активи (валюта балансу) : Чистий прибуток (ф №2)	Збільшення
20	Період окупності власного капіталу	Власний капітал : Чистий прибуток (ф №2)	Зменшення
<i>3. Аналіз ділової активності</i>			
21	Чистий оборотний капітал	Оборотні активи – поточні зобов'язання	Його величина свідчить про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання й розширювати подальшу діяльність. Збільшення
22	Коефіцієнт оборотності активів	Виручка від середня сума валюти балансу	Збільшення
23	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Виручка від реалізації (ф №2) : середньорічна вартість поточної дебіторської заборгованості	Збільшення
24	Строк погашення дебіторської заборгованості	365 : Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Зменшення
25	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Виручка від реалізації (ф №2) : середньорічна вартість поточної кредиторської заборгованості	Зменшення
26	Строк погашення кредиторської заборгованості	365 : Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Зменшення
27	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	Собівартість реалізованої продукції : середньорічна вартість матеріальних запасів	Збільшення
28	Період одного обороту запасів	365 : Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	Зменшення
29	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Чиста виручка від реалізації продукції : середньорічна величина власного капіталу	Збільшення
30	Період обороту чистого робочого капіталу	365 : Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Зменшення

Фінансову стійкість підприємства тісно пов'язано із перспективною його платоспроможністю. Її аналіз дає змогу визначити фінансові можливості підприємства на відповідну перспективу.

Оцінка фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства і визначення на цій основі міри його фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності.

Відповідно до *показника забезпечення запасів і витрат власними та позиченими коштами* можна назвати такі типи фінансової стійкості підприємства:

- 1) абсолютна фінансова стійкість (трапляється на практиці дуже рідко) — коли власні оборотні кошти забезпечують запаси й витрати;
- 2) нормально стійкий фінансовий стан — коли запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами;
- 3) нестійкий фінансовий стан — коли запаси й витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат;
- 4) кризовий фінансовий стан — коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства.

Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невинуватого кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

Оцінку фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати поетапно, на підставі комплексу показників.

Рентабельність – це якісний вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або міру використання наявних ресурсів у процесі виробництва і реалізації товарів, робіт, послуг.

Основним показником *рентабельності діяльності підприємства* є відношення одержаного прибутку до всього вкладеного капіталу:

$$Р_d = (П:К) * 100\%, \text{ де}$$

Р_d – рентабельність діяльності, П – прибуток без вирахування податку на прибуток, К – середній за аналізований період залишок власного і позикового капіталу.

Цей показник характеризує прибутковість підприємства стосовно наявних фінансових ресурсів, які є в його розпорядженні, тобто такий показник є *ресурсним*.

$$\text{Рентабельність операційних витрат } P_{o.v.} = (П_{o.d.} : C) * 100\%, \text{ де}$$

П_{o.d.} – прибуток від операційної діяльності, С – операційні витрати.

Цей показник характеризує прибутковість поточних витрат, вигідність для підприємства виробництва певних видів продукції. Він є *витратним* показником рентабельності.

Рентабельність продукції: (Р-Ср.п):С р.п, де

Р – виручка від реалізації товарів, робіт, послуг в оптових цінах (без ПДВ), С р.п. – операційні витрати на випуск реалізованої продукції

Рентабельність продукції за валовим прибутком Р вал = Пвал: Св, де

Пвал – валовий прибуток, Св – виробнича собівартість продукції.

Різниця між величинами Ср.п. та Св. У цих формулах визначається особливостями формування виробничої собівартості.

Рентабельність окремих видів продукції: Рв = (Цв-Св):Св, де

Цв – відпускна ціна одиниці продукції без ПДВ, Св – виробнича собівартість одиниці продукції.

Загальна витратна рентабельність (Рентабельність витрат діяльності)

Рв.д.=(П:С)*100, де

П – прибуток діяльності, С – витрати діяльності (без врахування податку на прибуток).

-5-

Для комплексного аналізу фінансового стану підприємства необхідно оцінити тенденції найбільш загальних показників, які з різних сторін характеризують фінансовий стан підприємства.

Показниками та факторами доброго фінансового стану підприємства можуть бути: стійка платоспроможність, ефективне використання капіталу, своєчасна організація розрахунків, наявність стабільних фінансових ресурсів.

Показники та фактори незадовільного фінансового стану: неефективне розміщення коштів, брак власних оборотних коштів, наявність стійкої заборгованості за платежами, негативні тенденції у виробництві.

До найзагальніших показників комплексної оцінки фінансового стану належать показники дохідності й рентабельності.

Велике значення має аналіз структури доходів підприємства та оцінка взаємозв'язку прибутку з показниками рентабельності. Важливо проаналізувати зв'язок прибутку підприємства з формуючими прибуток факторами, що полегшує практичну орієнтацію в цих питаннях.

Дохідність підприємства характеризується абсолютними й відносними показниками. Абсолютний показник дохідності — це сума прибутку або доходів. Відносний показник — рівень рентабельності. Рівень рентабельності підприємств, пов'язаних із виробництвом продукції (товарів, послуг), визначається як відсоткове відношення прибутку від реалізації продукції до її собівартості:

$$P = (П/С) 100,$$

де Р — рівень рентабельності, %;

П — прибуток від реалізації продукції, грн.;

С — собівартість продукції, грн.

Під час аналізу вивчають динаміку змін обсягу чистого прибутку, рівня рентабельності та фактори, які впливають на них. Основними факторами, що впливають на чистий прибуток, є обсяг виручки від реалізації продукції, рівень собівартості, рівень рентабельності продукції, фінансові результати та витрати від операційної звичайної діяльності, величина податку на прибуток та інших податків, що виплачуються з прибутку.

Аналіз дохідності підприємства проводиться в порівнянні з планом та попереднім періодом. За умов інфляції важливо забезпечити об'єктивність показників та запобігти їх викривленню через постійне підвищення цін. Аналіз проводиться за даними роботи за рік. Горішні показники треба привести у відповідність із показниками звітного року за допомогою індексації цін.

За ринкових відносин існує персоніфікований інтерес керівництва та колективів підприємств до фактично досягнутого рівня рентабельності, що суттєво впливає на результативність господарської діяльності.

На підприємствах недержавних форм власності для акціонерів та засновників найважливіше значення має рентабельність їхніх пайових і статутних внесків у складі загальних інвестицій. Тому цьому аспекту оцінки фінансового стану підприємства треба приділити серйозну увагу.

Практика рекомендує для оцінки рентабельності підприємства використовувати систему взаємозв'язаних показників рентабельності. З цією метою необхідно використовувати дві основні групи показників рентабельності:

а) показники, розраховані на підставі поточних витрат (вартості продажу);

б) показники, розраховані у зв'язку з використанням виробничого капіталу (виробничих активів).

Для всебічної комплексної оцінки різних показників рентабельності можна використати зарубіжний досвід оцінки цих показників.

Показники рентабельності групи «а» розраховуються на базі даних бухгалтерського обліку прибутків та збитків і становлять систему таких коефіцієнтів:

1) коефіцієнт граничного рівня валового прибутку (K_1)

$$K_1 = V_{\text{П}}/Ч_{\text{ОП}} = 1 - V_{\text{Пр}}/Ч_{\text{ОП}},$$

де $V_{\text{П}}$ — сума валового прибутку;

$V_{\text{Пр}}$ — вартість продажу (реалізації продукції, робіт, послуг);

$Ч_{\text{ОП}}$ — чистий обсяг продажу (реалізації);

2) коефіцієнт граничного рівня прибутку від основної операційної діяльності (K_2)

$$K_2 = \text{П}_{\text{ОД}}/Ч_{\text{ОП}},$$

де $\text{П}_{\text{ОД}}$ — сума прибутку, отриманого від основної операційної діяльності;

3) коефіцієнт граничного рівня прибутку від усієї діяльності підприємства — операційної, фінансової, інвестиційної (K_3)

$$K_3 = \text{П}/Ч_{\text{ОП}},$$

де П — сума прибутку до виплат за довгостроковими зобов'язаннями і податкових виплат;

4) коефіцієнт граничного рівня чистого прибутку (K_4)

$$K_4 = \frac{\text{Ч}_{\text{П}}}{\text{Ч}_{\text{ОП}}},$$

де $\text{Ч}_{\text{П}}$ — сума чистого прибутку після виплати відсоткових сум за довгостроковими зобов'язаннями та сплати податків;

5) критичний коефіцієнт рентабельності (K_5)

$$K_5 = (\text{Ч}_{\text{ОП}} - \text{З}_B) / \text{Ч}_{\text{ОП}},$$

де З_B — це сума змінних витрат у складі вартості продажу.

Показники рентабельності групи «б» розраховуються як відношення прибутку і коштів, вкладених у підприємство засновниками, акціонерами та інвесторами. Зарубіжний досвід свідчить, що за даними звіту щодо прибутків (збитків) і балансового звіту доцільно розрахувати такі коефіцієнти:

1) коефіцієнт віддачі на всю суму виробничих активів (K_6)

$$K_6 = \text{Ч}_{\text{П}} / \text{ВА},$$

де ВА — середньорічна величина всіх виробничих активів підприємства;

2) коефіцієнт віддачі від інвестованого капіталу (K_7)

$$K_7 = \text{П} / \text{СА},$$

де СА — середньорічна сума всіх активів підприємства за мінусом короткострокових зобов'язань, або середньорічна сума капіталізованих коштів (акціонерний капітал + довгострокові зобов'язання);

3) коефіцієнт віддачі на акціонерний капітал (K_8)

$$K_8 = \text{Ч}_{\text{П}} / \text{СК},$$

де СК — середньорічна сума власного капіталу, представлена акціонерним капіталом.

Коефіцієнт віддачі активів характеризує величину дохідності всього потенціалу, яким володіє підприємство (його називають показником майстерності використання капіталу менеджерами підприємства). Цей показник для детальнішої оцінки може обчислюватись у різних модифікаціях: в чисельнику формули можуть використовуватись різні показники прибутку: валового, операційного, до вирахування податків і т. д.

Коефіцієнт віддачі інвестицій характеризує ефективність віддачі тільки частини всього капіталу — довгострокових інвестицій і капіталізованого прибутку підприємства. Цей коефіцієнт характеризує фінансовий стан підприємства в цілому. Наприклад, фінансова стійкість знижується, коли відсоткова ставка на позикові кошти перевищує величину цього коефіцієнта.

Важливу роль у комплексній оцінці фінансового стану підприємства, особливо в акціонованих підприємствах, відіграє третій із розглянутих показників — *коефіцієнт віддачі акціонерного капіталу*.

Тема 5. Моделювання та нормування основних та оборотних коштів.

1. Сутність і основи організації основних засобів.
2. Сутність і основи організації оборотних коштів.
3. Джерела формування основних і оборотних коштів
4. Моделі визначення потреби в основних засобах.
5. Моделі визначення потреби в оборотних коштах.
6. Показники стану і використання основних і оборотних коштів.

-1-

Безперервність процесу виробничої та комерційної діяльності потребує постійного інвестування коштів у ці елементи для здійснення розширеного їхнього відтворення.

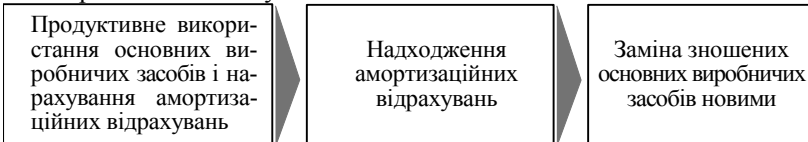
Основні фонди – це матеріально-речові цінності, що використовуються у виробництві або у невиробничій сфері як засоби праці протягом тривалого часу і мірою зносу частинами переносять свою вартість на вартість вироблених товарів, послуг, виконуваних робіт.

У процесі господарської діяльності кругооборот основних виробничих засобів проходить три стадії.

На першій стадії відбувається продуктивне використання основних виробничих засобів та нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії основні виробничі засоби в процесі експлуатації зношуються й нараховується сума зносу. Вона є підставою для списання суми амортизаційних відрахувань на витрати після завершення процесу виробництва. На першій стадії кругообороту основних виробничих засобів втрачається споживна вартість засобів праці, їхня вартість переноситься на вартість готової продукції.

На другій стадії відбувається перетворення частини основних виробничих засобів, які перебували в продуктивній формі, на грошові кошти через нарахування амортизаційних відрахувань.

На третій стадії в процесі виробництва відбувається поновлення споживної вартості частини основних виробничих засобів. Це поновлення здійснюється заміною зношених основних виробничих засобів на нові за рахунок нарахованого зносу основних засобів.

Просте відтворення основних виробничих засобів здійснюється у двох формах: 1) заміна зношених або застарілих основних виробничих засобів; 2) капітальний ремонт діючих основних засобів.

Основний капітал підприємства включає капітал у основних засобах та нематеріальних активах.

Класифікація основних засобів

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 1 - земельні ділянки	-
група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з буд.-твом	15
група 3 - будівлі,	20
споруди,	15
передавальні пристрої	10
група 4 - машини та обладнання	5
з них:	
електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень	2
група 5 - транспортні засоби	5
група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7 - тварини	6
група 8 - багаторічні насадження	10
група 9 - інші основні засоби	12
група 10 - бібліотечні фонди	-
група 11 - малоцінні необоротні матеріальні активи	-
група 12 - тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13 - природні ресурси	-
група 14 - інвентарна тара	6
група 15 - предмети прокату	5
група 16 - довгострокові біологічні активи	7

Класифікація нематеріальних активів

<i>Групи</i>	<i>Строк дії права користування</i>
група 1 - права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище);	відповідно до право встановлюючого документа
група 2 - права користування майном (право користування земельною ділянкою, крім права постійного користування земельною ділянкою, відповідно до закону, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо);	відповідно до право встановлюючого документа
група 3 - права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;	відповідно до право встановлюючого документа
група 4 - права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, в тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо) крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;	відповідно до право встановлюючого документа, але не менш як 5 років
група 5 - авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо) крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;	відповідно до право встановлюючого документа, але не менш як 2 роки
група 6 - інші нематеріальні активи (право на ведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо)	відповідно до право встановлюючого документа

-2-

На відміну від основних виробничих фондів *оборотні фонди* споживаються в одному виробничому циклі і їхня вартість повністю переноситься на вартість виготовленої продукції. При цьому одна їхня частина в речовій формі входить у створений продукт і набирає товарної форми, в якій її буде використано споживачем. Інша частина також повністю споживається в процесі виробництва, але, втрачаючи свою споживну вартість, у речовій формі в продукт праці не входить (паливо).

Таким чином, за умов товарно-грошових відносин запаси предметів праці виступають, з одного боку, як сукупність матеріальних цінностей, з іншого — як втілення затрат суспільної праці у вартості фондів: оборотних, виробничих і фондів обігу.

Оборотний капітал проходить три стадії кругообігу: грошову, виробничу й товарну. На першій стадії під час авансування коштів здійснюється придбання й нагромадження необхідних виробничих запасів.

У виробничому процесі авансується вартість для створення продукції: у розмірі вартості використаних виробничих запасів, перенесеної вартості основних фондів, витрат на саму працю (заробітна плата та пов'язані з нею витрати). Виробнича стадія кругообігу оборотного капіталу завершується випуском готової продукції, після чого настає стадія реалізації.

На третій стадії авансування коштів триває доти, доки товарна форма вартості не перетвориться на грошову. Отримання виручки від реалізації свідчить про корисність створеної суспільством вартості і про відтворення авансованих у ній коштів. Грошова форма, якої набирає оборотний капітал на третій стадії кругообігу, одночасно є і початковою стадією наступного обороту капіталу.

Кругообіг оборотного капіталу і створення нової вартості відбувається за схемою:

$$Г — Т ... В ... Т' — Г',$$

де Г — кошти, що авансуються; Т — предмети праці (товар); В — виробництво; Т' — готова продукція (товар); Г' — кошти, отримані від реалізації створеної продукції.

Мету функціонування капіталу буде досягнуто тоді, коли $Г' = Г + \Delta Г$, тобто коли відбудеться приріст грошей порівняно з авансованою сумою.

Отже, самозростання капіталу відбувається в процесі кругообігу оборотного капіталу, який проходить різні стадії і набирає різних форм. Що менше часу оборотний капітал перебуває в тій чи іншій формі (грошовій, виробничій, товарній), то вища ефективність його використання, і навпаки. Оборотний капітал бере участь у створенні нової вартості не прямо, а через оборотні фонди.

Склад і розміщення оборотного капіталу залежать від того, в якій сфері він функціонує: виробнича, торгово-посередницька, сфера послуг (у тім числі фінансових).

Оборотний капітал (оборотні кошти) — це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку.

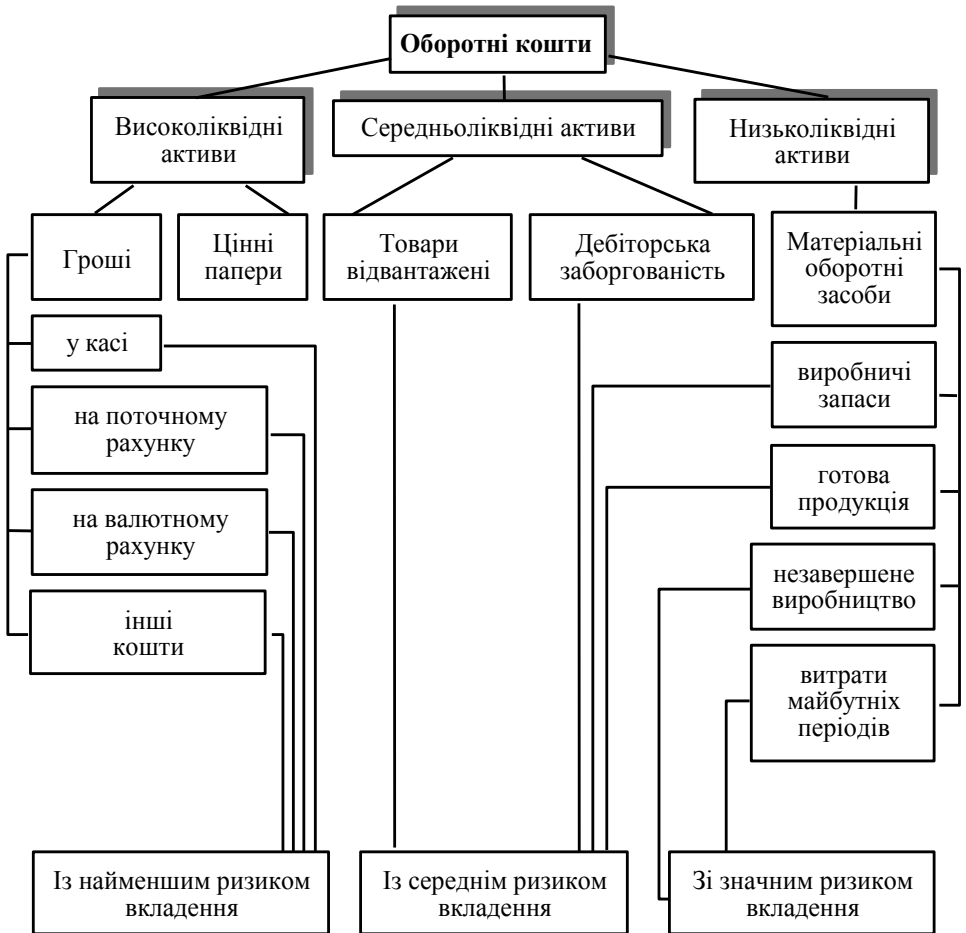
В свою чергу, різні оборотні кошти мають різну ліквідність, що робить актуальним їх подальше нормування та доцільність складування (накопичення)

Класифікація оборотних коштів щодо ступеня ліквідності та ризику вкладення

-3-

Як правило, мінімальна потреба підприємства в основних і оборотних коштах покривається за рахунок таких власних джерел: статутний капітал (фонд), відрахування від прибутку у фонди спеціального призначення; цільове фінансування та цільові надходження (із бюджету, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів), приріст сталих пасивів.

Підприємства, що вводяться в дію, формують оборотні кошти за рахунок коштів бюджету, пайових внесків членів-засновників, внесків іноземних учасників (для спільних підприємств), надходження від емісії цінних паперів. Ці кошти включаються у статутний фонд новоствореного підприємства.

На вже діючих підприємствах власними джерелами фінансування оборотних коштів є прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, надходження від емісії цінних паперів, а також прирівняні до власних оборотних коштів стали пасиви.

-4-

Найбільш поширеним методом визначення потреби у основних засобах (**Поз**) є коригування визначеної потреби на фактичну наявність та планове вибуття (загальна потреба в основних засобах відповідно до розробленого плану товарообігу (**ОЗпл**) мінус наявність основних фондів на початок планового періоду (**ОЗпоч**), плюс очікуване вибуття основних засобів у плановому періоді в зв'язку з їх фізичним та моральним зношенням (**ОЗ виб**)

$$\text{Поз} = \text{ОЗпл} - \text{ОЗпоч} + \text{ОЗ виб} \quad (1)$$

Використовуючи метод факторного аналізу (впливу), наведену формулу можна представити:

$$\text{Поз} = (\text{Тпл} \cdot \text{Фм}) \cdot (100 - \text{Рпот}) / 100, \quad (2)$$

Де Тпл - плановий обсяг товарообігу; Фм - фондомісткість товарообігу; Рпот - невикористаний резерв потужності (продуктивності) ОЗ.

Для торговельного підприємства потребу в прирості основних засобів доцільно визначати по окремих групах: будівлі і приміщення; машини і обладнання. Потребу в окремих видах машин і обладнанні, що

використовується в торговельно-операційному процесі, можна визначити таким чином:

$$\text{Поб} = (\text{ОР} * \text{Це} / \text{ПРе}) + \text{В}, \quad (3)$$

Де Поб - потреба в торгово-технологічному обладнанні; ОР - об'єм реалізації товарів, що планується; ПРе - нормативний об'єм робіт по реалізації товарів в розрахунку на одиницю обладнання; Се - вартість одиниці обладнання; В - вартість встановлення обладнання. Потреба в прирості основних засобів підприємства може бути задоволена різними шляхами:

- придбання необхідних основних засобів у власність;
- будівництва основних фондів;
- оренди (лізингу) необхідного обладнання та площі тощо.

-5-

У практиці використовуються два методи визначення потреби в оборотних коштах: прямий і економічний.

Методи визначення потреби в оборотних коштах

<i>Прямий</i>	<i>Економічний</i>
передбачає виконання розрахунків (нормування) для кожного елемента оборотних коштів.	не потребує виконання складних розрахунків
- здійснюються на тривалий період, - щорічно коригується підприємством з урахуванням змін виробничої програми і швидкості обертання оборотних коштів. Коригування, як правило, здійснюється на основі економічного методу	обчислений методом прямого розрахунку норматив на поточний рік ділять на дві частини: - I - <i>нормативи оборотних коштів</i> за статтями, розмір яких прямо залежить від обсягу витрат на виробництво: сировина, основні матеріали, покупні напівфабрикати, допоміжні матеріали, тара, незавершене виробництво та готова продукція (виробничий норматив); - II - включають ті статті нормованих оборотних коштів, розмір яких прямо не залежить від зміни витрат на виробництво: запасні частини для ремонтів устаткування, малоцінні і швидкозношувані предмети, витрати майбутніх періодів (невиробничий норматив) – <i>невиробничий норматив</i> . Для визначення нормативу <i>оборотних коштів</i> на плановий рік виробничий норматив збільшується відповідно до темпів зростання виробничої програми в плановому періоді.

	<i>Невиробничий норматив</i> оборотних коштів збільшується на 50 % від зростання виробничої програми.
застосовується на нових підприємствах, а також тоді, коли необхідно проаналізувати стан оборотних коштів з метою виявлення непотрібних, надлишкових, неліквідних виробничих запасів; резервів скорочення тривалості виробничого циклу; причин нагромадження готової продукції на складах.	застосовується на діючих підприємствах, також використовується на рівні галузевих міністерств, відомств, виробничих об'єднань у процесі перспективного планування або прогнозування.

Метод прямого розрахунку забезпечує розробку обґрунтованих норм і нормативів на кожному підприємстві з урахуванням багатьох факторів, які пов'язані з особливостями постачання, виробництва та реалізації продукції.

Значення нормування оборотних коштів полягає в такому.

По-перше, правильне визначення нормативу оборотних коштів забезпечує безперервність і безперебійність процесу виробництва.

По-друге, нормування оборотних коштів дає змогу ефективно використовувати оборотні кошти на кожному підприємстві.

По-третє, від правильно встановленого нормативу оборотних коштів залежить виконання плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та рівня рентабельності.

По-четверте, обґрунтовані нормативи оборотних коштів сприяють зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності.

Нормування оборотного капіталу відбувається у такій послідовності:

- I. Нормування оборотних коштів у виробничих запасах
- II. Нормування оборотних коштів у незавершеному виробництві
- III. Нормування оборотних коштів у витратах майбутніх періодів
- IV. Нормування оборотних коштів для готової продукції

Показники забезпечення, стану та ефективності використання **основних засобів**

Показник	Формула розрахунку	Характеристика
1. Фондомісткість	$\frac{\Phi_k}{V_n}$	Характеризує забезпеченість підприємства основними засобами
2. Фондоозброєність	$\frac{\Phi_k}{ч}$	Показує величину основних засобів на одного працівника
3. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	$\frac{\Phi_3}{M}$	Відображає питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства
4. Коефіцієнт зносу основних виробничих засобів	$\frac{z_o}{\Phi_k}$	Показує ступінь зносу основних виробничих засобів
5. Коефіцієнт придатності основних виробничих засобів	$1 - K_3$	Відображає частину основних засобів, придатну для експлуатації

6. Коефіцієнт оновлення основних виробничих засобів	$\frac{\Phi_{\text{в}}}{\Phi_{\text{к}}}$	Показує частку введених нових основних засобів у загальній вартості основних засобів
7. Коефіцієнт вибуття основних виробничих засобів	$\frac{\Phi_{\text{у}}}{\Phi_{\text{к}}}$	Характеризує інтенсивність вибуття основних виробничих засобів
8. Коефіцієнт приросту основних виробничих засобів	$\frac{\Phi_{\text{в}} - \Phi_{\text{у}}}{\Phi_{\text{к}}}$	Показує ступінь збільшення основних засобів у звітному періоді проти минулого періоду
9. Фондовіддача	$\frac{V_{\text{п}}}{\Phi_{\text{к}}}$	Характеризує ефективність використання основних виробничих засобів. Відображає суму виробленої продукції на одну гривню основних виробничих засобів
10. Рентабельність основних виробничих засобів	$\frac{П_{\text{б}}}{\Phi_{\text{к}}}$ 100%	Визначає ступінь використання основних виробничих засобів

$\Phi_{\text{к}}$ — балансова вартість основних виробничих засобів;

$V_{\text{п}}$ — вартість виробленої продукції;

$\Phi_{\text{з}}$ — залишкова вартість основних виробничих засобів;

M — вартість майна підприємства;

$З_{\text{о}}$ — сума зносу основних виробничих засобів;

$ч$ — середньооблікова чисельність працівників;

$\Phi_{\text{у}}$ — вартість уведених основних виробничих засобів;

$\Phi_{\text{в}}$ — вартість виведених основних виробничих засобів;

$K_{\text{з}}$ — коефіцієнт зносу основних виробничих засобів;

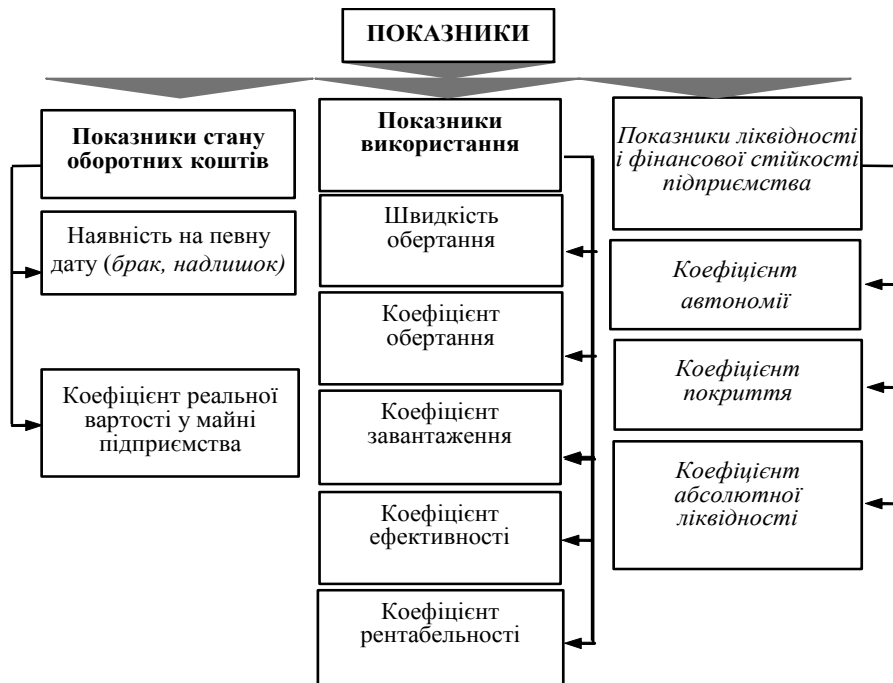
$П_{\text{з}}$ — загальний прибуток підприємства.

Показники стану та ефективності використання **оборотних коштів (активів)**

Показники оборотних коштів використовуються при розрахунку ліквідності та фінансового стану підприємства. Основними з цих показників є:

- коефіцієнт забезпечення власними коштами (коефіцієнт автономії) ($K_{\text{з.к}}$);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{\text{абс.л}}$),
- коефіцієнт покриття ($K_{\text{п}}$)

Коефіцієнт забезпечення власними коштами (коефіцієнт автономії) ($K_{\text{з.к}}$) визначається як відношення різниці між обсягами власних та прирівняних до них коштів (підсумок розділу I пасиву балансу) і фактичною вартістю основних засобів та інших позаоборотних активів (підсумок розділу I активу балансу) до фактичної вартості наявних у підприємства оборотних засобів — виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, дебіторської заборгованості, поточних фінансових інвестицій та інших оборотних активів (підсумок розділу II активу балансу, рядок 260).

Показники стану й ефективності використання оборотних коштів

№ п/п	Показник	Визначення	Економічна суть
1.	Наявність оборотних коштів	$[B_k + Z] - [O_3 + P_k]$	Характеризує величину власних оборотних коштів
	а) брак	$\Phi_n < H$	Перевищення нормативу оборотних коштів над фактичною наявністю
	б) надлишок	$\Phi_n > H$	Перевищення фактичної наявності оборотних коштів над нормативом
2.	Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства	$\frac{\Phi_n}{M}$	Відображає питому вагу вартості оборотних коштів у загальній вартості майна підприємства
3.	Оборотність	$\frac{CT}{P}$	Характеризує час, за який оборотні кошти здійснюють один оборот
4.	Коефіцієнти обертання	$\frac{P}{C}$	Характеризує кількість оборотів за період, що аналізується

5.	Коефіцієнт завантаження	$\frac{С}{Р}$	Показує, скільки оборотних коштів авансовано у 1 грн. реалізованої продукції
6.	Прибутковість	$\frac{П}{С}$	Характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. оборотних коштів
7.	Рентабельність	$\frac{П}{С} \cdot 100\%$	Визначає ступінь використання оборотних коштів

V_k — власні кошти;

Z — забезпечення наступних витрат;

O_3 — основні засоби та інші позаоборотні активи;

P_k — позикові кошти;

F_n — фактична наявність оборотних коштів;

H — норматив оборотних коштів;

M — вартість майна підприємства;

C — середня вартість оборотних коштів;

T — тривалість періоду, за який обчислюється обертання оборотних коштів;

P — обсяг реалізації продукції;

Π — прибуток від реалізації продукції.

$$K_{з.к} = \frac{V_k}{\sum_{o.k}}$$

де $K_{з.к}$ — коефіцієнт забезпечення власними коштами;

V_k — власні кошти, грн.;

$\sum_{o.k}$ — загальна сума оборотних коштів, грн.

Показник характеризує наявність власних оборотних коштів, необхідних для фінансової стабільності підприємства, його незалежності від позикових коштів. Якщо значення коефіцієнта спадає нижче за 0,1, підприємство є неплатоспроможним. Зростання коефіцієнта проти минулого періоду свідчить про підвищення фінансової незалежності та зниження ризику фінансових вкладень.

Коефіцієнт покриття (K_n) — це найбільш узагальнюючий показник ліквідності балансу. Визначається як відношення всіх поточних активів підприємства (підсумок II розділу активу балансу) до суми короткострокових зобов'язань (підсумок IV розділу пасиву балансу).

$$K_n = \frac{\sum_{п.а}}{\sum_{к.з}}$$

де K_n — коефіцієнт покриття;

$\sum_{п.а}$ — сума усіх поточних активів, грн.;

$\sum_{к.з}$ — сума короткострокових зобов'язань, грн.

Цей коефіцієнт характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення його боргів протягом року. Уважають, що його рівень у межах 2,0 — 2,5 є прийнятним. Він показує, скільки грошових одиниць активів

припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Коли K_{Π} стає меншим за 1,0, структура балансу вважається незадовільною, а підприємство — неплатоспроможним.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{\text{абс.л}}$) визначається як відношення суми коштів та короткострокових фінансових вкладень підприємства (III розділ активу балансу) до короткострокових зобов'язань (підсумки II і III розділів пасиву балансу).

$$K_{\text{абс.л}} = \frac{\Gamma_{\text{к}} + K_{\text{в}}}{\Sigma_{\text{к.з}}},$$

де $K_{\text{абс.л}}$ — коефіцієнт абсолютної ліквідності;

$\Gamma_{\text{к}}$ — грошові кошти, грн.;

$K_{\text{в}}$ — короткострокові вкладення, грн.;

$\Sigma_{\text{к.з}}$ — сума короткострокових зобов'язань, грн.

Показник характеризує негайну готовність підприємства погасити свою заборгованість. Достатнім є значення коефіцієнта в межах 0,25 — 0,35. За значення меншого ніж 0,2 підприємство вважається неплатоспроможним.

Тема 6. Моделі санації та банкрутства підприємств.

1. Економічна сутність банкрутства. Моделі прогнозування банкрутства підприємства.
2. Економічна сутність санації. Класична модель фінансової санації.

-1-

Банкрутство – складний процес, який може бути охарактеризований з різних сторін: юридичної, управлінської, організаційної, фінансової, обліково-аналітичної і ін. Власне процедура банкрутства є лише завершальною стадією невдалого функціонування компанії, якій зазвичай передують стадії нормальної ритмічної роботи і фінансової скрути.

Неплатоспроможність підприємства не означає визнання його банкрутом і не спричиняє за собою настання цивільно-правової відповідальності власника. Це лише зафіксований стан фінансової стійкості, що стає підґрунтям оперативного контролю і здійснення

заходів щодо попередження неспроможності, а також для стимулювання підприємства до самостійного виходу з кризисного стану.

Зниження платоспроможності підприємства ще не є передвістям неминучого банкрутства. В той же час зростання рентабельності не завжди свідчить про ефективність роботи і сприятливі перспективи розвитку.

Методика аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій, діюча в Україні, включає визначення:

- динаміки валюти балансу та його структури;
- джерел власних коштів за коефіцієнтами автономії, фінансової стабільності, фінансового ліверіджу, забезпеченості власними коштами;

– структури кредиторської заборгованості. Особлива увага звертається на наявність простроченої заборгованості перед бюджетом, з оплати праці та соціального (у тому числі пенсійного) страхування тощо;

– активів підприємства та їх структури як з погляду їх участі у виробництві, так і з погляду рівня їх ліквідності;

– структури оборотних засобів за коефіцієнтом оборотності оборотних засобів, коефіцієнтом оборотності запасів та середньою тривалістю одного обороту запасів;

– власних обігових коштів і платоспроможності, що характеризуються такими показниками: робочим капіталом, оптимальний розмір якого залежить від сфери діяльності; обсягу реалізації; кон'юнктури ринку тощо; маневреністю робочого капіталу; витратами на виробництво; прибутковістю підприємства та використанням прибутку.

Відповідно до “Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства”, затв. Наказом Мінекономіки України від 19.01.2006р. № 14 **поточною неплатоспроможністю** може характеризуватися фінансовий стан будь-якого підприємства, якщо на конкретний момент через випадковий збіг обставин у нього недостатньо суми наявних коштів і високоліквідних активів для погашення поточного боргу. Це відповідає законодавчому визначенню неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконувати грошові зобов'язання перед кредиторами після після настання встановленого терміну їх сплати, у тому числі із заробітної плати, а також виконувати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Джерелами інформації для проведення аналізу є форми фінансової звітності, розрахунки нормативу власних обігових активів, відомості про склад дебіторської та кредиторської заборгованості, бізнес-план, матеріали маркетингових досліджень тощо.

Дослідження зв'язку між показниками фінансового стану методами мультиплікативного дискримінантного аналізу за регресивними рівняннями дозволяють прогнозувати ймовірність банкрутства підприємства.

Найбільш поширеними моделями прогнозування ймовірності банкрутства є моделі Е. Альтмана, У. Бівера, Дж. Фулмера та Р. Чессера.

1. Модель Е. Альтмана

1.1. За двофакторною моделлю Е. Альтмана ймовірність банкрутства (індекс Z) визначається за коефіцієнтом покриття Kn і коефіцієнтом автономії (фінансова незалежність) $Kaut$ використовуючи формулу:

$$Z = -0,3877 - 1,0736Kn + 0,0579Kaut \quad (1)$$

Для підприємств, у яких $Z=0$, ймовірність банкрутства становить близько 50 %. Від'ємні значення Z свідчать про зменшення ймовірності банкрутства. Якщо $Z>0$, то ймовірність банкрутства збільшується.

Не зважаючи на простоту моделі і незначний обсяг вихідної інформації для розрахунків, її суттєвим недоліком є недостатня точність прогнозування.

1.2. П'ятифакторна модель

$$Z=1,20x_1+1,40x_2+3,30x_3+0,60x_4+0,99x_5 \quad (2)$$

де Z – інтегральний показник рівня загрози банкрутства;

x_1 – відношення власного оборотного капіталу (поточні активи) до сукупних активів підприємства;

x_2 – відношення нерозподіленого прибутку до сукупних активів;

x_3 – відношення балансового прибутку (до сплати процентів та податків) до сукупних активів;

x_4 – відношення власного оборотного капіталу до повної балансової вартості довгострокових зобов'язань;

x_5 – відношення обсягу реалізації до сукупних активів.

Вірогідність банкрутства визначають відповідно до рівня інтегрального показника:

Вірогідність банкрутства за величиною показника Z Значення

<i>Значення Z</i>	<i>Вірогідність банкрутства</i>
Менше 1,8	Дуже висока
Від 1,8 до 2,7	Висока
Від 2,8 до 2,9	Ймовірна (низька)
Більше 3	Дуже низька

За Е. Альтманом критичне значення показника Z складає 2,675. Якщо Z досліджуваного підприємства менше 2,675, то найближчим часом йому загрожує банкрутство. Якщо $Z > 2,675$, можна констатувати стійкість фінансового стану підприємства. Критичними значеннями часткових показників є відповідно $x_1=0,8$, $x_2=0,03$, $x_3=0,04$, $x_4=0,22$, $x_5=0,001$.

Проте застосування означеної моделі обмежується можливістю ринкової оцінки власного капіталу. Така оцінка може бути здійснена для великих корпорацій, акції яких є на фондових біржах. Враховуючи недостатню розвиненість фондового ринку в Україні, для переважної більшості українських підприємств визначення індексу Е. Альтмана є не зовсім некоректним. Крім того, особливості української економіки, зокрема переоцінка основних фондів, неможливість встановити реальну ринкову ціну окремих видів основних фондів, не дозволяють повною мірою використовувати модель Е. Альтмана.

Для попередження від'ємного сальдо балансу, здатного в перспективі призвести до появи ознак поточної, критичної, а потім і надкритичної неплатоспроможності, доцільно систематично проводити експрес-аналіз фінансового стану підприємства. Це дозволить здійснювати заходи, спрямовані на попередження банкрутства.

2. П'ятифакторна модель У. Бівера

Дозволяє використовувати коефіцієнт поточної ліквідності, рентабельність активів, коефіцієнт покриття активів власними обговими коштами, фінансовий леверидж та коефіцієнт У. Бівера (кБ), який показує

співвідношення величини грошового потоку підприємства та загальної величини заборгованості.

Коефіцієнт У. Бівера розраховується як відношення суми чистого прибутку (ЧП) і нарахованої амортизації (А) до суми довгострокових (ДЗ) і поточних зобов'язань (ПЗ) за формулою:

$$Кб = (ЧП + А) : (ДЗ + ПЗ) \quad (3)$$

Ознакою формування незадовільної структури балансу є такий фінансовий стан підприємства, за якого протягом тривалого часу (1,5-2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує 0,17. За міжнародними стандартами значення коефіцієнта Бівера, що знаходиться в інтервалі 0,17-0,40, рівень платоспроможності оцінюється як середній. За КБ < 0,17 рівень платоспроможності підприємства низький, а за КБ > 0,40 – високий

Визначення системи показників за n'ятифакторною моделлю У. Бівера

Показники	Формула	Рекомендоване значення показника		
		Група 1 «Благополучні компанії»	Група 2 «За 5 років до банкрутства»	Група 3 «За 1 рік до банкрутства»
Коефіцієнт У. Бівера	(Чистий прибуток - амортизація) / позикові звсоби	0,40-0,45	0,17	-0,15
Коефіцієнт поточної ліквідності	Обігові активи / Поточні зобов'язання	3,2	2	1
Рентабельність активів	Чистий прибуток / Сума активів * 100%	6,8	4	-22
Фінансовий леверидж	Позиковий капітал / Баланс * 100%	37	50	80
Коефіцієнт покриття активів власними обіговими коштами	(Власний капітал – необоротні активи) / сума активів	0,4	0,3	0,06

3. Модель Дж. Фулмера

Враховує більшу кількість факторів, а тому характеризується більшим ступенем точності передбачення ймовірності банкрутства. Модель Дж. Фулмера має вигляд:

$$I = 5,528V_1 + 0,212 V_2 + 0,073 V_3 + 1,270 V_4 - 0,120 V_5 + 2,335 V_6 + 0,575 V_7 + 1,083 V_8 + 0,894 V_9 - 6,075 \quad (4)$$

де V_1 – відношення нерозподіленого прибутку минулих років до сукупних активів;

V_2 – відношення об'ємів реалізації до сукупних активів;

V_3 – відношення прибутку до сплати податків до сукупних активів;

V_4 – відношення грошових потоків до величини заборгованості;

V_5 – відношення суми боргу до сукупних активів;

V_6 – відношення поточних пасивів до сукупних активів;

V_7 – натуральний логарифм (ln) від суми матеріальних активів;

V_8 – відношення обігового капіталу до величини заборгованості;

V_9 – натуральний логарифм (ln) від величини відношення прибутку до сплати відсотків і податків до суми сплачених відсотків.

За значенням коефіцієнта підприємство може бути віднесено до класу надійних або приречених на банкрутство. Якщо $H < 0$, то вірогідність банкрутства дуже висока, за $H \geq 0$ – ймовірність банкрутства слід ретельно прораховувати.

4. Модель Р. Чессера

Непряма модель оцінки ризику банкрутства, за якою оцінка можливості банкрутства проводиться за ймовірністю невиконання зобов'язань стосовно погашення заборгованості по кредитах. Для прогнозу випадку невиконання клієнтом умови договору про кредит в “невиконані умови” включено порушення обсягів погашення суди і процентів за кредит та інші відхилення, що означає оцінку платоспроможності позичальника не тільки на стадії укладання договору про кредитування, але і в процесі самого кредитування з метою своєчасного попередження можливих втрат від кредитного ризику.

Коефіцієнт Р. Чессера розраховується за такою формулою

$$U = -2,0434 + 5,24 X_1 + 0,0053 X_2 - 6,6507 X_3 + 4,4009 X_4 + 0,0791 X_5 - 0,102 X_6 \quad (5)$$

де X_1 – частка готівки та короткострокових фінансових вкладень у сукупних активах;

X_2 – відношення нетто-продажів до найбільш ліквідних активів;

X_3 – відношення бруutto-доходів до сукупних активів;

X_4 – відношення сукупної заборгованості до сукупних активів;

X_5 – відношення основного капіталу до чистих активів;

X_6 – відношення оборотного капіталу до нетто-продажів.

Чим ближче значення показника до нуля, тим стійкіший фінансовий стан досліджуваного підприємства і навпаки.

Термін «санация» походить від латинського «sanare» і перекладається як оздоровлення або видужання. Економічний словник трактує це поняття як *систему заходів, що здійснюються для запобігання банкрутством промислових, торгових банківських монополій. Санация може відбуватися* способом об'єднання підприємства, яке перебуває на межі банкрутства з потужнішою компанією; з допомогою випуску нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу; збільшення банківських кредитів і надання урядових субсидій; перетворення короткострокової заборгованості в довгострокову; повної або часткової купівлі державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства.

За джерелами мобілізації фінансових ресурсів, розрізняють автономну та гетерономну санацию. **Автономна санация** передбачає фінансування оздоровлення підприємства за рахунок його власних ресурсів і коштів, наданих власниками та іншими особами (без залучення в санацийний процес сторонніх осіб). **Гетерономна (зовнішня) санация** характеризується участю в ній сторонніх осіб, зокрема банків та інших кредиторів, клієнтів, держави.

Метою фінансової санации є покриття поточних збитків та усунення причин їхнього виникнення, поновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санацийних заходів виробничо-технічного характеру.

Згідно з класичною моделлю санации (рис.1.), **процес фінансового оздоровлення підприємства починається з виявлення (ідентифікації) фінансової кризи.** Наступним етапом санации є проведення **причинно-наслідкового аналізу фінансової кризи.** На підставі комплексного аналізу господарської діяльності підприємства визначаються зовнішні та внутрішні фактори кризи, вид кризи, її глибина та якість фінансового стану фірми.

Під час аналізу здійснюється експертна діагностика фінансово-господарського стану підприємства, визначаються його сильні та слабкі сторони. На підставі результатів причинно-наслідкового аналізу, згідно з класичною моделлю санации, робиться висновок про санацийну спроможність підприємства, а відтак — про доцільність чи недоцільність санации даної господарської одиниці. Якщо підприємство перебуває в глибокій кризі, не сумісній із дальшим його існуванням, то приймають рішення про консервацію та ліквідацію суб'єкта господарювання. Інакше санация означатиме лише відстрочку часу ліквідації підприємства і нічого, крім додаткових збитків, власникам та кредиторам не дасть. Ліквідація може здійснюватися на добровільній основі або в примусовому порядку.

У разі, коли підприємство має справді реальні надії на виправлення становища, приймають **рішення про розробку санацийної концепції** з метою проведення фінансового оздоровлення, з одночасним визначенням цільових

орієнтирів. Що раніше на санаційно спроможному підприємстві розпочнеться санація, то більші шанси на її успіх.

У разі прийняття рішення на користь санації слід здійснити невідкладні заходи щодо поліпшення ліквідності, платоспроможності підприємства та оптимізації структури капіталу в напрямку зменшення питомої ваги кредиторської заборгованості. З цією метою доцільно реалізувати так звану шокову (Crach) програму.

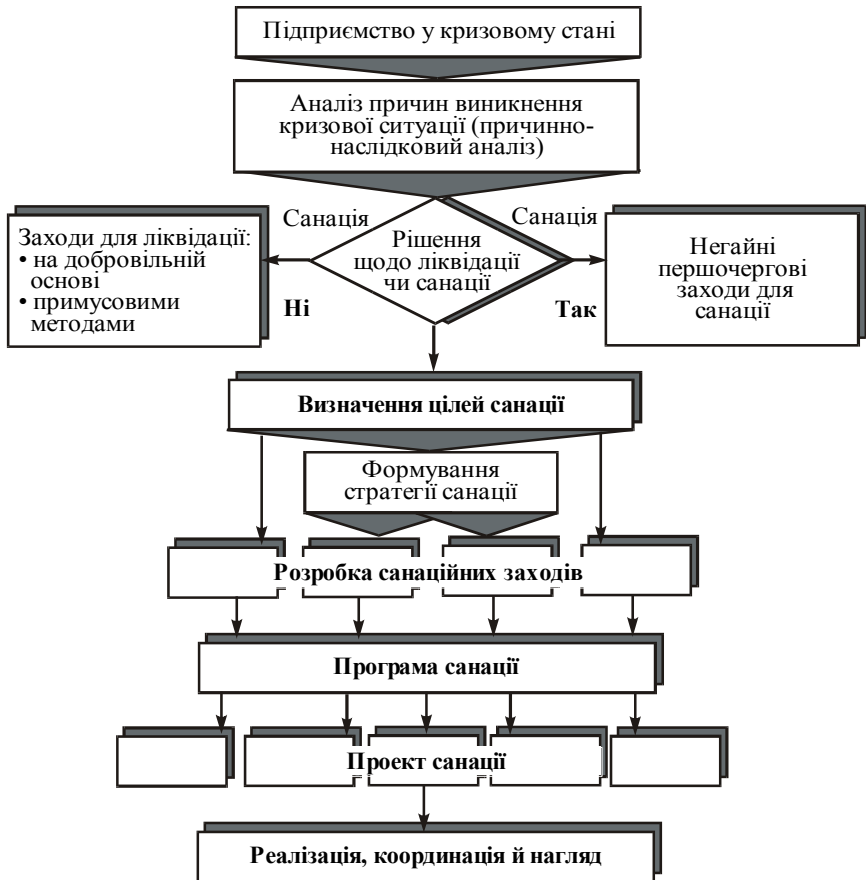

Рис.1. Інформаційно-логічна схема моделі класичної санації.

Окремим аналітичним блоком у класичній моделі є формування стратегічних цілей та тактики проведення санації. За визначення цілей санації слід урахувувати, що кожне підприємство має обмежені ресурси, обмежені можливості збуту продукції та мусить провадити свою діяльність у

рамках правового поля відповідної держави. Цілі мають бути реальними та придатними для кількісного (чи якісного) вимірювання. Головною стратегічною метою санації є відновлення ефективної діяльності підприємства в довго довшостроковому періоді.

За формальними ознаками розрізняють два види санації:

- а) санація без залучення додаткових фінансових ресурсів на підприємство;
- б) санація із залученням нового фінансового капіталу.

У першому випадку санація може здійснюватися в таких формах:

- ◆ зменшення номінального капіталу підприємства;
- ◆ конверсія власності в борг;
- ◆ конверсія боргу у власність;
- ◆ пролонгація строків сплати заборгованості;
- ◆ добровільне зменшення заборгованості;
- ◆ самофінансування.

Санація із залученням нового фінансового капіталу може набирати таких форм:

- ◆ альтернативна санація;
- ◆ зменшення номінального капіталу з наступним його збільшенням (двоступінчаста санація);
- ◆ безповоротна фінансова допомога власників;
- ◆ безповоротна фінансова допомога персоналу;
- ◆ емісія облігацій конверсійного займу;
- ◆ залучення додаткових позик.

Тема 7. Фінансове планування

1. Фінансова стратегія підприємств
2. Фінансовий план
3. Поточне фінансове планування

-1-

Перспективне фінансове планування визначає найважливіші показники, пропорції та темпи розширеного відтворення, є основною формою реалізації головних цілей підприємства. Перспективне планування включає розробку фінансової стратегії підприємства та прогнозування його фінансової діяльності.

Фінансова стратегія підприємства забезпечує:

- формування та ефективне використання фінансових ресурсів;
- виявлення найефективніших напрямків інвестування та зосередження фінансових ресурсів на цих напрямках;
- відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства;
- визначення головної загрози з боку конкурентів, правильний вибір напрямків фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами.

Завданнями фінансової стратегії є:

— визначення способів проведення успішної фінансової стратегії та використання фінансових можливостей;

— визначення перспективних фінансових взаємовідносин із суб'єктами господарювання, бюджетом, банками та іншими фінансовими інститутами;

— фінансове забезпечення операційної та інвестиційної діяльності на перспективу;

— вивчення економічних та фінансових можливостей імовірних конкурентів, розробка та здійснення заходів щодо забезпечення фінансової стійкості;

— розробка способів виходу із кризового стану та методів управління за умов кризового стану підприємств.

На підставі фінансової стратегії визначається фінансова політика підприємства за основними напрямками фінансової діяльності: податкова, цінова, амортизаційна, дивідендна, інвестиційна.

Важливе значення для формування фінансової стратегії має врахування факторів ризику. Фінансова стратегія розробляється з урахуванням ризику неплатежів, інфляційних коливань, фінансової кризи та інших непередбачуваних обставин.

Оснoву перспективного фінансового планування становить прогнозування, яке є втіленням стратегії підприємства на ринку. Фінансове прогнозування полягає у вивченні можливого фінансового стану підприємства на перспективу. На відміну від планування, прогнозування передбачає розробку альтернативних фінансових показників та параметрів, використання яких відповідно до тенденцій зміни ситуації на ринку дає змогу визначити один із варіантів розвитку фінансового стану підприємства.

Результатом перспективного фінансового планування є розробка трьох основних документів:

— прогноз звіту про прибутки та збитки;

— прогноз руху грошових коштів (баланс грошових потоків);

— прогноз балансу активів та пасивів підприємства.

Прогнозний звіт про прибутки та збитки показує обсяг прибутку, який буде одержано в наступному періоді.

Прогноз руху грошових коштів відображає рух грошових потоків за операційною, інвестиційною фінансовою діяльністю. Він дає можливість визначити джерела капіталу й оцінити його використання в наступному періоді. За допомогою прогнозу руху грошових коштів можна визначити, скільки грошових коштів необхідно вкласти в господарську діяльність підприємства, синхронність надходження і витрачання грошових коштів, що дає можливість визначити потребу в залученні капіталу й перевірити майбутню ліквідність підприємства.

ПРОГНОЗ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Показники	2014	2015	...
Надходження грошових коштів			
Доходи (виручка) від основної операційної діяльності			
Інші доходи			
Емісія цінних паперів			
Отримані банківські кредити			
Інші надходження			
Усього надходжень			
Витрачання грошових коштів			
Збільшення товарно-матеріальних запасів			
Капітальні вкладення (інвестиції в збільшення основного капіталу)			
Заробітна плата			
Інші витрати			
Погашення позик та сплата процентів			
Податки та інші обов'язкові платежі			
Усього витрат			

Після складання прогнозу руху грошових коштів розробляється стратегія фінансування підприємства.

-2-

Фінансове планування — це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді. Метою фінансового планування є забезпечення господарської діяльності необхідними джерелами фінансування.

основними завданнями фінансового планування на підприємстві є:

- забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності необхідними фінансовими ресурсами;
- установлення раціональних фінансових відносин із суб'єктами господарювання, банками, страховими компаніями;
- визначення шляхів ефективного вкладення капіталу, оцінка раціонального його використання;
- виявлення та мобілізація резервів збільшення прибутку за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів;
- здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів.

Фінансове планування дає змогу розв'язати такі конкретні питання:

які грошові кошти може мати підприємство в своєму розпорядженні;
які джерела їх надходження;
чи достатньо фінансових ресурсів для виконання накреслених завдань;
яка частина коштів має бути перерахована в бюджет, позабюджетні фонди,
банкам та іншим кредиторам;

як повинен здійснюватися розподіл та використання прибутку на підприємстві;

як забезпечується реальна збалансованість планових витрат і доходів підприємства на принципах самоокупності та самофінансування.

У фінансовому плануванні використовується балансовий метод. Його зміст полягає в тім, що не тільки балансуються підсумкові показники доходів і витрат, а для кожної статті витрат зазначаються конкретні джерела покриття. При цьому використовуються різні способи: нормативний, розрахунково-аналітичний, оптимізації планових рішень, економіко-математичного моделювання.

Суть нормативного способу фінансового планування полягає в тім, що на основі встановлених фінансових норм та техніко-економічних нормативів розраховується потреба суб'єкта підприємницької діяльності у фінансових ресурсах та визначаються джерела цих ресурсів. Згаданими нормативами є ставки податків, ставки, зборів та внесків, норми амортизаційних відрахувань, норми оборотних коштів. Норми та нормативи бувають галузевими, регіональними та індивідуальними.

За використання розрахунково-аналітичного методу планові показники розраховуються на підставі аналізу фактичних фінансових показників, які беруться за базу, та їх зміни в плановому періоді.

Фінансове планування (крім уже згадуваних способів розрахунків) *потребує широкого використання економіко-математичного моделювання.* Цей спосіб уможливує знаходження кількісного вираження взаємозв'язків між фінансовими показниками та факторами, які їх визначають. Економіко-математична модель — це точний математичний опис факторів, які характеризують структуру та закономірності зміни даного економічного явища і здійснюються з допомогою математичних прийомів. Моделювання може здійснюватися за функціональним та кореляційним зв'язком. Економіко-математичне моделювання дає змогу перейти в плануванні від середніх величин до оптимальних варіантів. Підвищення рівня наукової обґрунтованості планування потребує розробки кількох варіантів планів виходячи з різних умов та шляхів розвитку підприємства з наступним вибором оптимального варіанта фінансового плану.

Фінансовий план — це найважливіший елемент бізнес-плану, який складається як для обґрунтування конкретних інвестиційних проектів, так і для управління поточною та стратегічною фінансовою діяльністю. Цей розділ бізнес-плану включає такі складові:

- прогноз обсягів реалізації;
- баланс грошових надходжень та витрат;

- таблицю доходів та витрат;
- прогнозований баланс активів та пасивів підприємства;
- розрахунок точки беззбитковості.

Складання фінансового плану може відбуватися в три етапи:

1. Аналіз очікуваного виконання фінансового плану поточного року.
2. Розгляд та вивчення виробничих, маркетингових показників, на підставі яких розраховуватимуться планові фінансові показники.
3. Розробка проекту фінансового плану.

Мета складання фінансового плану полягає у взаємоузгодженні доходів та витрат.

Поточний фінансовий план складається на рік з розбивкою по кварталах, оскільки протягом року потреба в грошових коштах значно змінюється і може статися брак або надлишок фінансових ресурсів.

Розбивка річного фінансового плану на більш короткі проміжки часу дає змогу відстежувати виникнення вхідних і вихідних грошових потоків, визначити потребу в залученні коштів.

Розробка фінансового плану розпочинається з розрахунку показників дохідної, а потім витратної його частин.

Підприємства, які не складають бізнес-плану, виручку від реалізації визначають методом прямого рахунку, виходячи із запланованого обсягу асортименту виробів, або з допомогою укрупненого методу. Підприємства, які працюють з бізнес-планом, виручку від реалізації відображають у «Прогнозі обсягів реалізації».

У процесі складання плану доходів та витрат необхідно перевірити взаємоузгодженість запланованих сум витрат та відрахувань із джерелами покриття їх відповідними доходами та надходженням коштів, передбачених у першому розділі плану доходів та витрат. Витрати на реалізацію продукції, передбачені в другому розділі плану доходів та витрат, повинні покриватися з виручки від реалізації продукції та послуг (за вирахуванням податку на додану вартість та акцизного збору).

Якщо виручка від реалізації продукції та послуг (за вирахуванням податків) виявляється меншою за витрати на реалізовану продукцію, тоді прибуток у першому розділі буде відсутній. У другому розділі з'являться збитки в сумі перевищення витрат над виручкою.

Після визначення всіх статей плану доходів та витрат та підведення підсумку в кожному розділі перевіряють рівень їхньої збалансованості. Для цього підсумки першого розділу порівнюють з підсумками другого розділу плану доходів та витрат. Сальдо всіх надходжень і всіх витрат характеризують фінансовий результат діяльності підприємства. Якщо має місце негативний фінансовий результат (збиток), необхідно переглянути витрати в бік зменшення або відшукати додаткові резерви доходів та надходження коштів.

Таким чином, у процесі фінансового планування здійснюється конкретна ув'язка кожного виду витрат з джерелом фінансування.

Поточний фінансовий план можна розробляти на підставі річного плану руху грошових коштів за видами діяльності з розбивкою по кварталах.

-3-

Оперативне фінансове планування полягає в складанні та виконанні платіжного календаря. Його складають на квартал із розбивкою по місяцях або на місяць із розбивкою по декадах. У платіжному календарі відображається весь грошовий оборот підприємства, основна частина якого проходить через поточний, валютний, позиковий та інші рахунки підприємства в банку. У платіжному календарі відбито рух грошових коштів відповідно до їх надходження та використання

ПЛАТІЖНИЙ КАЛЕНДАР

№ п/п	Статті	План	Факт	Відхилення
	Надходження			
1	Виручка від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг від основної діяльності			
2	Виручка від реалізації основних фондів, нематеріальних активів, непотрібних і зайвих залишків сировини і матеріалів			
3	Штрафи, пені та інші надходження від застосування економічних санкцій			
4	Надходження від реалізації цінних паперів і валюти			
5	Дивіденди, відсотки, прибутки від цінних паперів та депозитів			
6	Надходження від погашення дебіторської заборгованості покупців			
7	Кредити отримані			
8	Аванси, отримані від покупців, замовників			
9	Надходження орендної плати			
10	Отримана безповоротна фінансова допомога			
11	Цільові надходження			
12	Кошти, що надходять для формування статутного фонду			
13	Інші надходження			
	Усього надходжень			
	Видатки			
1	Платежі, пов'язані із задоволенням негайних потреб			

2	Заробітна плата і прирівняні до неї платежі			
3	Платежі в бюджет усього			
	у тім числі: акцизний збір податок на додану вартість податок на прибуток податок на землю податок із власників транспортних засобів інші податки і збори			
4	Внески в Пенсійний фонд			
5	Внески на обов'язкове соціальне страхування і страхування на випадок безробіття			
6	Інші відрахування в позабюджетні фонди			
7	Оплата за товарно-матеріальні цінності			
8	Оплата рахунків за отримані послуги підрядчиків за виконання капітальних робіт			
9	Погашення кредиторської заборгованості			
10	Погашення термінових позичок банку			
11	Погашення прострочених позичок банку			
12	Погашення довгострокових позичок банку			
13	Сплата відсотків за кредит			
14	Авансові платежі			
15	Орендна плата			
16	Платежі за векселями			
17	Виплата дивідендів			
18	Інші видатки			
	Усього видатків			
	Перевищення надходжень над видатками			
	Перевищення видатків над надходженнями			
	Залишок коштів на початок року			
	Залишок коштів на кінець року			

Платіжний календар дає можливість фінансовим службам підприємства забезпечити оперативне фінансування, виконання розрахункових та платіжних зобов'язань, фіксувати поточні зміни платоспроможності підприємства. Він уможливує спостереження за станом оборотних коштів та вказує на необхідність використання позикових та залучених коштів у плановому періоді.